

Onsdagen den
7 maj 1980

Onsdagen den 7 maj

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

§ 1 Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1979/80:27 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till utbildning för tekniska yrken och utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken jämte motioner.

ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för punkterna 1 och 2. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande båda punkterna i betänkandet.

Punkt 1 (Utbildning för tekniska yrken)

Regeringen hade i proposition 1979/80:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under punkt D 5 (s. 405–419) föreslagit riksdagen att

1. besluta om inrättande av en allmän utbildningslinje benämnd textilingenjörslinjen och omfattande 80 poäng,
2. besluta om försöksverksamhet med utbildning i arbetsmiljöutformning vid högskolan i Luleå i enlighet med vad som förordats i propositionen,
3. fastställa planeringsramar enligt vad som förordats i propositionen,
4. bemyndiga regeringen att besluta om driftteknikerutbildningen enligt de riktlinjer vilka angetts i propositionen,
5. bemyndiga regeringen att disponera 1 000 000 kr. under anslagsposten Högskolan i Luleå på det sätt som förordats i propositionen,
6. till Utbildning för tekniska yrken för budgetåret 1980/81 anvisa ett reservationsanslag av 460 252 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:444 av Wiggo Komstedt och Bo Lundgren (båda m) såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2),

1978/79:633 av Lena Öhrsvik m. fl. (s),

1978/79:734 av Hilding Johansson m. fl. (s),

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1 1979/80:240 av Ulla Tillander och andre vice talmannen Thorsten Larsson (båda c).

1979/80:376 av Helge Klöver m. fl. (s).

1979/80:517 av Bertil Danielsson m. fl. (m. c, fp).

1979/80:520 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga yrkats

2. att riksdagen beslutade inrätta en allmän utbildningslinje benämnd textil- och konfektionsindustrilinjen och omfattande 60 poäng vid högskolan i Borås,

3. att riksdagen beslutade att till Utbildning för tekniska yrken för budgetåret 1980/81 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 532 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 460 784 000 kr.,

1979/80:521 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkande 16).

1979/80:523 av Ivan Svanström (c).

1979/80:762 av Lennart Brunander (c) såvitt nu var i fråga.

1979/80:882 av Stina Eliasson och Eivor Nilson (båda c).

1979/80:884 av Helge Hagberg m. fl. (s, m, c, fp, vpk).

1979/80:896 av Sten Svensson m. fl. (m, s, c, fp).

1979/80:1278 av Olle Aulin m. fl. (m. c, fp).

1979/80:1285 av Anita Bråkenhielm m. fl. (m. c, fp).

1979/80:1295 av Kurt Ove Johansson m. fl. (s).

1979/80:1326 av Bengt Wiklund m. fl. (s).

1979/80:1709 av Eric Jönsson m. fl. (s, m, c, fp, vpk) och

1979/80:1931 av Roland Brännström (s) – denna motion hade remitterats till näringsutskottet och sedermera överlämnats till utbildningsutskottet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beslutade om inrättandet av en allmän utbildningslinje om 80 poäng benämnd textilingenjörslinjen.

2. att riksdagen beträffande begäran om förslag till ny utbildningsorganisation för sjöbefälsutbildningen skulle avslå motionen 1979/80:1278 yrkandet 1,

3. att riksdagen beträffande ändrade riktlinjer, i förhållande till förra årets riksdagsbeslut, för organisation och dimensionering av sjöbefälsutbildning samt drift- och underhållsteknisk utbildning skulle avslå motionen 1979/80:1709 i denna del.

4. att riksdagen beträffande sjöbefälsutbildning i Malmö med avslag på motionerna 1979/80:240, 1979/80:1278 yrkandet 2 och 1979/80:1709, samtliga motionsyrkanden i denna del, godkände vad som förordats i propositionen 1979/80:100,

5. att riksdagen beträffande sjöbefälsutbildning i Stockholm med avslag på motionen 1979/80:1709 i denna del godkände vad som förordats i propositionen 1979/80:100.

6. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:240, 1979/80:1278 yrkandet 2 och 1979/80:1709, samtliga motionsyrkanden i denna del,

fastställde planeringsramar för sjöbefälsutbildning samt drift- och underhållsteknisk utbildning i enlighet med vad som förordats i propositionen 1979/80:100.

7. att riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om driftteknikerutbildningen enligt de riktlinjer som angetts i propositionen 1979/80:100.

8. att riksdagen beträffande lokaliseringen av radiotelegrafistutbildningen skulle avslå motionen 1979/80:1326.

9. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med utbildning i arbetsmiljöutformning vid högskolan i Luleå beslutade i enlighet med vad som förordats i propositionen 1979/80:100.

10. att riksdagen beträffande träteknisk utbildning i Skellefteå skulle avslå motionen 1979/80:1931.

11. att riksdagen beträffande träteknisk utbildning bemyndigade regeringen att disponera 1 000 000 kr. under anslagsposten Högskolan i Luleå i enlighet med vad som förordats i propositionen 1979/80:100.

12. att riksdagen beträffande inrättandet av en allmän utbildningslinje benämnd textil- och konfektionsindustrilinen skulle avslå motionen 1979/80:520 yrkandet 2.

13. att riksdagen beträffande yrkesteknisk högskoleutbildning skulle avslå motionerna 1978/79:444 yrkandena 1 och 2. 1978/79:633, 1978/79:734, 1979/80:376, 1979/80:517, 1979/80:523, 1979/80:884, 1979/80:896 och 1979/80:1285.

14. att riksdagen fastställde planeringsramar i övrigt för sektorn för utbildning för tekniska yrken i enlighet med vad som förordats i propositionen 1979/80:100.

15. att riksdagen beträffande utbildning för samhällsplanerande uppgifter skulle avslå motionen 1979/80:762 i denna del.

16. att riksdagen beträffande en utbildningslinje i praktisk ekologi skulle avslå motionen 1979/80:882.

17. att riksdagen beträffande utredning om den högre tekniska utbildningen skulle avslå motionen 1979/80:521 yrkandet 16.

18. att riksdagen beträffande resurser till Lunds tekniska högskola skulle avslå motionen 1979/80:1295.

19. att riksdagen till Utbildning för tekniska yrken för budgetåret 1980/81 med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionen 1979/80:520 yrkandet 3 anvisade ett reservationsanslag av 460 252 000 kr.

Reservation hade avgivits av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Karl-Erik Häll och Iris Mårtensson (alla s) som ansett att utskottet under 12 och 19 bort hemställa

12. att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:520 yrkandet 2 beslutade om inrättandet av en allmän utbildningslinje om 60 poäng benämnd textil- och konfektionsindustrilinen.

19. att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 och med bifall till motionen 1979/80:520 yrkandet 3 till Utbildning för tekniska yrken för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 460 784 000 kr.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

Punkt 2 (Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken)
Regeringen hade under punkten D 6 (s. 419–430) föreslagit riksdagen att

1. besluta om inrättande av påbyggnadslinjer i kostadministration resp. kostterapi om vardera 20 poäng samt psykologutbildning efter grundutbildningen om 80 poäng,

2. fastställa planeringsramar enligt vad som förordats i propositionen,

3. till Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken för budgetåret 1980/81 anvisa ett reservationsanslag av 206 995 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionen 1978/79:1930 av Evert Svensson (s), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av statsbidraget till den sociala utbildningen vid Stora Sköndal med syfte att uppnå en fast beräkningsgrund enligt de riktlinjer som anförts i motionen.

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:378 av Catarina Rönnung m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att grundläggande rättsutbildning med intagning av 30 studerande årligen inrättades vid högskolan i Jönköping,

1979/80:762 av Lennart Brunander (c) såvitt nu var i fråga.

1979/80:1280 av Torsten Bengtson m. fl. (c. m. fp), vari yrkats att riksdagen beslutade anhänga att regeringen vid kommande utökning av antalet utbildningsplatser för grundläggande rättsutbildning skulle anordna dessa vid högskolan i Jönköping.

1979/80:1307 av Christina Rogestam (c), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av reglerna för och storleken på statsbidraget till Svenska diakonsällskapets sociala linje, och

1979/80:1309 av Rune Rydén m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beslutade om inrättande av påbyggnadslinjer i kostadministration om 20 poäng och kostterapi om 20 poäng.

2. att riksdagen beslutade om inrättande av en påbyggnadslinje om 80 poäng benämnd psykologutbildning efter grundutbildningen,

3. att riksdagen beträffande grundläggande rättsutbildning i Göteborg och Umeå skulle avslå motionen 1979/80:1309.

4. att riksdagen beträffande grundläggande rättsutbildning i Jönköping med anledning av motionerna 1979/80:378 och 1979/80:1280 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde,

5. att riksdagen beträffande statsbidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet med anledning av motionerna 1978/79:1930 och 1979/80:1307 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anförde.

6. att riksdagen beträffande utbildning för samhällsplanerande uppgifter skulle avslå motionen 1979/80:762 i denna del.

7. att riksdagen fastställde planeringsramar för sektorn för administrativa, ekonomiska och sociala yrken i enlighet med vad som förordats i propositionen 1979/80:100.

8. att riksdagen till Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 206 995 000 kr.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande 1979/80:27 behandlar bl. a. anslaget till Utbildning för tekniska yrken.

Universitets- och högskoleämbetet har i sin anslagsframställning för budgetåret 1980/81 föreslagit att en allmän linje benämnd textil- och konfektionsindustrilinjén och omfattande 60 poäng skall inrättas. Föredragande statsrådet har emellertid med hänsyn till det ekonomiska läget avstyrkt framställningen.

I den socialdemokratiska motionen 1979/80:520 framhålls betydelsen av att den föreslagna utbildningen kommer till stånd. Motionärerna framhåller att de har hela regionen bakom sig – både näringslivet och andra politiska partier står bakom kravet att få denna utbildning till stånd.

Motionärerna påpekar att under hösten 1979 har en expertgrupp, vari ingår representanter för såväl myndigheter, bransch som fackförbund, föreslagit att en sådan teknisk högskolelinje startas i Borås. Utbildningen skulle enligt planerna starta hösten 1980 och ge en för de anställda inom tekoindustrin kvalificerad yrkesteknisk högskoleutbildning. En sådan anses också vara av stor betydelse för tekoindustrins framtida möjligheter till utveckling.

Det är enligt motionärernas mening angeläget att snabbt tillföra tekoindustrin yrkesutbildad arbetskraft också på den nivå som en yrkesteknisk högskoleutbildning ger. Man säger vidare i motionen att en sådan utbildning är viktig för att stärka tekoindustrins konkurrenskraft.

Utskottet finner den nu aktuella utbildningen angelägen men anser likväl med hänsyn till det statsfinansiella läget att riksdagen bör godta regeringens ställningstagande i frågan. Utskottet yrkar därför avslag på motion 520.

Herr talman! Detta är beklagligt. Det gäller här att göra en dubbel insats – att göra det möjligt att ge en hårt drabbad näringsgren livskraften tillbaka och att vända en nedåtgående trend i positiv riktning. Att ge utbildning till alla inom branschen är ett måste för att göra branschen utvecklingsbar. Det är välbekant att ett gediget yrkeskunnande är en viktig del i all utveckling inom alla näringsgrenar.

Reservanterna anser att riksdagen här borde väga ta ställning. Man framför ofta från olika håll i landet krav på utbildning, men det är mycket sällan som man i en region har en så samfällad uppfattning som här – inom alla politiska partier och inom alla näringsgrenar. I Boråsregionen har tekoindustrin utgjort ett starkt inslag i näringslivet, och man vill nu i regionen bygga

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

vidare på den näringsgrenen.

I den socialdemokratiska reservationen anføres, i likhet med vad som sker i motionen 520, att den föreslagna utbildningen bör komma till stånd. Jag tror att jag har hela Boråsregionen bakom mig när det gäller denna framställning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som fogats till betänkandet.

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Utbildningsutskottets ordförande, Stig Alemyr, kommer att föra utskottets talan på samtliga de avsnitt där vi uppnått enighet inom utskottet. Jag avser här endast att bemöta Lennart Bladhs inlägg.

Lennart Bladh har talat för och yrkat bifall till den socialdemokratiska reservationen, som innebär att en textil- och konfektionsindustrilinjé skall inrättas i Borås.

Föredragande statsrådet har inte, som Lennart Bladh också framhöll, föreslagit inrättandet av en sådan linje. Anledningen är, och det framhålls klart i budgetpropositionen, hänsynen till det ekonomiska läget. Utskottsmajoriteten menar för *sin* del att den aktuella utbildningen är angelägen men anser att riksdagen med hänsyn till det statsfinansiella läget bör godta regeringens ställningstagande. Vi tvingas ibland ta den sortens inte alltid behagliga ställningstaganden.

Herr talman! Med denna motivering, dvs. med hänsyn till det ekonomiska läget, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Ullenhag att det är dålig ekonomi att spara när det gäller en i utbildningshänseende utvecklingsbar bransch. Alla vet att tekoindustrin står stilla i Boråsregionen liksom i hela landet. Här finns det möjlighet att ordna utbildning för en grupp inom branschen, och det är av mycket stor betydelse. Den yrkestekniska högskoleutbildningen (YTH) har slagit mycket väl ut. Det rör sig om en mellanutbildning som ger arbetsledarbefattningar. Vi tror att denna uppräckning behövs just inom tekoindustrin. En sådan grupp befattningshavare skulle verkligen kunna föra näringsgrenen ett steg framåt. Jag får lov att säga, herr Ullenhag, att det är dålig ekonomi att avstå från en utbildning som med tanke på framtiden skulle kunna ge branschen och hela landet en knuff framåt.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag sade redan i mitt förra inlägg att varken regeringen eller utbildningsutskottet hade någon invändning mot den föreslagna utbildningslinjen när det gäller själva värdet av den. Tvärtom framhåller vi ju att utbildningen är angelägen. Problemet är, Lennart Bladh, att det kostar pengar att ge klartecken för start. Närmare bestämt rör det sig om en halv miljon kronor. Tyvärr tvingas vi alltså att säga nej till en i och för sig angelägen utbildning och detta med hänvisning till det statsfinansiella läget.

Det har hänt, och kommer säkert också att hända i fortsättningen, att även socialdemokraterna tvingas konstatera att man gärna skulle vilja genomföra någonting men att pengarna inte räcker till. Det är precis det som majoriteten har gjort i det här fallet.

LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Jag påstår fortfarande att det är dålig ekonomi och dålig framförhållning. Vågade man verkligen, herr Ullenhag, se framåt skulle man nog förstå att det är en god investering att satsa på utbildningen. Som jag sade förut stoppar man en yrkesutbildning för människor som har mycket stor betydelse för hela tekoindustrin. Jag upprepar, herr Ullenhag, att det i detta fall är dålig ekonomisk politik från de borgerligas sida – både i regering och riksdag.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! När det för socialdemokraterna blir aktuellt med ett liknande ställningstagande och de tyvärr tvingas säga nej till någonting som de gärna vill genomföra, skall jag påminna om vår debatt i dag. Jag tror att vi båda kan vara överens om att man ofta hamnar i den här situationen. Det rör sig om en sådan situation i det här fallet.

CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! I årets budgetproposition föreslås att grundläggande rättsutbildning skall förläggas utanför de gängse fakultetsorterna.

Jönköpings socialdemokrater har i en motion till årets riksmöte anfört att starka skäl talar för att denna utbildning lokaliseras till Jönköpings högskola.

Jönköping betraktas som ett centrum för rättsvärdande instanser i södra Sverige och som en viktig förvaltningsort. I Jönköping finns bl. a. Göta hovrätt, kammarrätten, försäkringsrätten för södra Sverige samt tings- och länsrätt. Fyra ämbetsverk, däribland domstolsverket, är lokaliserade dit. Man har tänkt att den grundläggande rättsutbildningen skall avse även redan yrkesverksamma. Närheten till utbildningsorten är viktig för speciellt denna kategori studerande, vilket en utredning av domstolsverket visar.

Styrelsen för högskolan i Jönköping har bland förslagen till nya utbildningar givit grundläggande rättsutbildning högsta prioritet. En förutsättning för att utbildningen skall komma i fråga utanför gängse fakultetsorter är naturligtvis att kvaliteten på undervisningen är fullgod. En anknytning av undervisningen till det juridiska arbetslivet på orten är därvid värdefull. Om praktiskt verksamma jurister är undervisare, handledare och resurspersoner ökar möjligheterna att knyta undervisningen till den praktiska rättstillämpningen, något som naturligtvis är speciellt värdefullt för just denna form av juridisk utbildning. Ett stort antal högt kvalificerade och undervisningsvana jurister har förklarat sig intresserade av att tjänstgöra som lärare.

Styrelsen för högskolan anser vidare att utbildningen kan finansieras inom befintliga ekonomiska ramar. I det sammanhanget vill jag nämna att

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

Onsdagen den
7 maj 1980

*Anslag till utbildning
för tekniska
yrken, m. m.*

Jönköping i juristkretsar anses ha ett av landets absolut förnämsta juridiska bibliotek.

Det är väsentligt vid uppbyggnad av mindre högskolor att dessa tilldelas allmänna utbildningslinjer. Grundläggande rättsutbildningen är en sådan. Riksdagen har tidigare uttalat sig för en utbyggnad av de mindre högskolorna samt att Jönköping skall prioriteras som utbyggnadsort.

Herr talman! Utskottet instämmer i sak i vår motion och säger följande:

”Enligt utskottets mening är såväl den i förevarande motioner påtalade efterfrågan på juridisk utbildning i Jönköpingsregionen som den ansehlga koncentrationen av rättsvårdande myndigheter och kvalificerade jurister till Jönköping argument som talar till förmån för en förläggning av grundläggande rättsutbildning även till denna ort. Utskottet anser mot bakgrund härav att en ytterligare utbyggnad av kapaciteten för grundläggande rättsutbildning bör lokaliseras till Jönköping. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen — — — som sin mening ge regeringen till känna.”

Med denna skrivning borde vi socialdemokratiska motionärer vara nöjda. Men det är vi inte. Linköping-Jönköpings högskoleregion blir de facto den enda region i landet som inte får denna juridiska utbildning. Man frågar sig: När blir en utökning av antalet platser aktuell? Ingen kan svara på detta, och då står Jönköpings högskola trots allt utan denna utbildningsmöjlighet.

Göteborg har i budgetpropositionen tilldelats 100 utbildningsplatser — en något generös tilldelning, även med beaktande av att den grundläggande rättsutbildningen skall ersätta de två första åren på den företags- och förvaltningsjuridiska linjen. Vi motionärer anser att det hade varit rimligt att 70 platser gått till Göteborg och att Jönköping fått de 30 platser vi har yrkat i motionen.

Genom sitt uttalande om tillkännagivande till regeringen instämmer utskottet i vår motions yrkande när det gäller grundläggande rättsutbildning, men utskottet låter detta gälla för en osäker framtid. Jönköpings högskola, som har gjort ett sådant gediget förarbete för att få denna linje, får vänta.

Mot den bakgrunden yrkar jag bifall till vår motion 378.

KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Resursutvecklingen vid de tekniska högskolorna under senare år har avsevärt försvårat möjligheterna för dessa att spela den centrala roll för näringslivets utveckling som de bör göra.

Även om det kan hävdas att de svenska tekniska högskolorna väl kan jämföras med många tekniska högskolor utomlands, kvarstår emellertid som ett för vårt land besvärande faktum att detta icke är fallet om jämförelsen begränsas till de tekniska högskolor som med all rätt betecknas som ledande. Om vi med andra ord begränsar jämförelsen till de tekniska högskolor som vi i ett sammanhang bör jämföra med våra egna då vår internationella konkurrensförmåga diskuteras, kommer jämförelsen tyvärr att utfalla till vår nackdel. Det får därför inte anses uteslutet att dagens situation inom svensk

industri är en följd av den resursminskning som vår egen tekniska forskning och därmed också vår högre tekniska utbildning fått vidkännas.

Den tillämpade tekniska forskningen och utvecklingen är på ett avgörande sätt beroende av att de grundläggande vetenskaperna utvecklas för att man fortlöpande skall kunna åstadkomma ny kunskap och nya metoder. Om forskningssatsningar inom speciella sektorer skall kunna leda till meningsfulla och kvalitativt goda resultat i takt med den internationella utvecklingen måste den vetenskapliga basen i sin helhet kunna hållas på en hög nivå. Först då finns förutsättningarna, i form av metoder och tekniker liksom av personal som behärskar detta, för att samhället genom målrelaterade forskningssatsningar exempelvis skall kunna medverka till att bibehålla landets internationella konkurrenskraft och kunna lösa komplexa samhällsproblem.

Dessa förhållanden har i dag en utomordentlig aktualitet inom den industri- och sysselsättningspolitiska situation som råder i Malmöhus län. Den omstrukturerings av stora delar av industriverksamheten som pågår bl. a. i Malmö och Landskrona kommer att ställa mycket stora krav på både samhälle och näringsliv då det gäller att på sikt klara den sysselsättningssituation som hotar uppstå. I det läget borde närheten till en teknisk högskola – Lunds tekniska högskola – innebära en ovärderlig tillgång. En förutsättning är emellertid att högskolan ges sådant stöd att den kan spela en central roll i länets och regionens industriella utveckling. Forskning, utvecklingsarbete och inte minst utbildning måste få möjlighet att som integrerade delar ingå i den långsiktiga utvecklingen av länets sysselsättningsskapande enheter.

Lunds tekniska högskola har emellertid i dag otillräckliga möjligheter att helt fylla dessa uppgifter. Basresurserna är otillräckliga. De nedskärningar av utbildningskapaciteten när det gäller civilingenjörsutbildningen som föreslås nästa år är dessutom större än vid någon annan teknisk högskola i landet, vilket i dagens situation ter sig orimligt. De unika möjligheter som finns att bygga ut vissa specialområden inom Lunds tekniska högskola tas inte till vara. Härmed avses i första hand gasteknologi, livsmedelsvetenskap samt datateknik.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag vill bara markera att jag i andra sammanhang här i riksdagen på nytt kommer att aktualisera de här problemen.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Får jag först till Kurt Ove Johansson säga att det han har sagt är riktigt. I väsentliga avseenden skulle vi behöva göra mycket större satsningar på de tekniska högskolorna. Det finns stora brister, praktiskt taget överallt – kanske med något undantag alltså – och den beskrivning som Kurt Ove Johansson gör av behoven vid Lunds tekniska högskola är såvitt jag kan förstå korrekt. Stora delar av utrustningen t. ex. har en orimligt lång avskrivningstid.

Nu talar vi emellertid i dag inte om forskningssidan – den har vi talat om tidigare i år – utan om den grundläggande utbildningen. Men anledningen till att utskottet inte har velat gå med på speciellt kraven från Lund är att

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

*Anslag till utbildning
för tekniska
yrken, m. m.*

motsvarande problem, som jag sade, finns på många andra håll också. I utbildningsutskottet är vi därför naturligtvis medvetna om att när vi får ökade resurser, så måste vi anvisa större anslag till den tekniska högskoleutbildningen än vad vi hittills har kunnat göra.

Catarina Rönnung ställer ett yrkande om inrättande av grundläggande rättsutbildning i Jönköping. Jag tycker att de motioner som handlar om detta har blivit väl behandlade. Utbildningsutskottet gör ett tillkännagivande och en beställning. Vad Catarina Rönnung säger om förutsättningarna i Jönköping är helt riktigt, men här handlar det bl. a. om de statsfinansiella resurserna. Dessutom är den utbildning som vi nu talar om en försöksverksamhet som har ganska kort tid bakom sig. Det skadar kanske därför inte att den får verka ett par år till innan vi bygger ut den ytterligare på nya orter.

Exemplet Göteborg är inte tillämpligt. I Göteborg använder vi nu pengar som redan finns till en lokal utbildningslinje och gör en allmän utbildningslinje i stället. Det är alltså inga nya pengar som kommer till Göteborg. För Jönköpings del skulle inrättandet av grundläggande rättsutbildning fordra nya anslag som vi tyvärr inte disponerar.

Jag vill emellertid verifiera vad Catarina Rönnung har sagt om förutsättningarna i Jönköping. Jag hoppas, herr talman, att det skall bli möjligt att snart anordna grundläggande rättsutbildning i Jönköping.

Därmed ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag är givetvis glad över både tillkännagivandet och beställningen. Men beträffande ekonomin har Jönköpings högskolas styrelse uttalat att man inom nuvarande ekonomiska ramar har resurser för att sätta i gång den allmänna utbildningslinjen. Det beror bl. a. på att man har lagt ned sekreterarlinjen vid högskolan.

Det är egendomligt att de borgerliga utskottsledamöterna från Jönköpings län har nöjt sig med att framtiden blir osäker för denna utbildning i Jönköping och inte vill göra något aktivt nu. Visserligen har vi fått ett tillkännagivande, men det står ingenting i betänkandet om när högskolan får denna utbildning. Högskolan har arbetat hårt för att få den till stånd och anser att den har ekonomiska resurser för att sätta i gång den. Som utskottets ordförande mycket riktigt sade är sakligt sett Jönköpings kommun mycket väl meriterad för att få denna utbildningslinje. Jönköpings högskoleregion blir den enda som inte får någon juridisk utbildning av detta slag, och det ser vi som en brist och en orättvisa.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

M o m . 1 – 11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 12 och 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lennart Bladh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 27 punkt 1 mom. 12 och 19 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna bifallit reservationen av Stig Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lennart Bladh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 157

Nej – 153

M o m . 13–18

Kammarerna biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkt 2

M o m . 1–3

Kammarerna biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 378 av Catarina Rönnung m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Catarina Rönnung begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 27 punkt 2 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna bifallit motion 378 av Catarina Rönnung m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

M o m . 5–8

Kammarerna biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 2 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1979/80:28 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller vissa gemensamma frågor för grundläggande högskoleutbildning samt anslag till lokala och individuella linjer och enskilda kurser, m. m., jämte motioner.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

Anslag till utbildning för tekniska yrken, m. m.

Onsdagen den
7 maj 1980

*Grundläggande
högskoleutbildning*

Punkt 1

Grundläggande högskoleutbildning

Regeringen hade i proposition 1979/80:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under rubriken Vissa gemensamma frågor (s. 360–375 och 386–399) bl. a. behandlat frågor om grundläggande högskoleutbildning av allmän karaktär samt såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande finansiering av reformer inom grundläggande högskoleutbildning genom omprioriteringar av redan befintlig verksamhet,

2. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande tillämpningen av studieorganisationen,

3. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande planering av enstaka kurser i syfte att bättre kunna tillgodose behovet av fortbildning och vidareutbildning,

4. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande planering av utbildningsutbud och takt för utbyggnad på olika högskoleorter,

6. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande riktlinjer för den fortsatta höjningen av resursstandarden inom det tidigare utbildningsområdet med fritt tillträde i högskolan,

7. bemyndiga regeringen att besluta om omföringar mellan anslag för högskolan m. m. i enlighet med vad som förordats i propositionen.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:520 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga yrkats

1. att riksdagen beslutade ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om planeringen av den grundläggande högskoleutbildningen under 1980-talet,

11. att riksdagen beslutade som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om resurstillskott budgetåren 1981/82 och 1982/83 till anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser,

1979/80:527 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats

1. att riksdagen uttalade sig för att de målsättningar som angetts i motionen skulle utgöra grundvalen för den högre utbildningens utformning och inriktning,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde om åtgärder för att påtagligt förbättra prognosinstrumenten för arbetskraftsbehovet i vad gällde utbildningsyrkena inom högskoleområdet liksom resurserna för yrkesvägledning,

3. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag

a) om åtgärder som syftade till att bredda möjligheterna att delta i särskilda kurser inom högskoleområdet,

c) att förbättra invandrarnas möjligheter till högskolestudier bl. a. genom att införa kurser på de stora invandrarspråken,

d) om avskaffande av betygen inom högskolan,

e) innebärande att alla styrelser inom högskolan – under regionstyrelsenivå – skulle utses av dem som var verksamma inom högskolan i en gemensam valkorporation enligt principen en människa – en röst.

f) om upphävande av lagen om elektorsförsamlingar och att dessa ersattes med allmänna direkta val i en valkorporation till linjenämnder.

g) om avskaffande av kårobligatoriet i enlighet med vad som anförts i motionen.

1979/80:657 av Olle Aulin m. fl. (m).

1979/80:662 av Yngve Nyquist m. fl. (s).

1979/80:894 av Marianne Stalberg m. fl. (s. c).

1979/80:1274 av Stig Afemyr m. fl. (s).

1979/80:1277 av Sven Aspling m. fl. (s) och

1979/80:1697 av Georg Andersson m. fl. (s) såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande den högre utbildningens utformning och inriktning skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 1.

2. att riksdagen beträffande upphävande av lagen om elektorsförsamling skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 3 f.

3. att riksdagen beträffande gemensam valkorporation skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 3 e.

4. att riksdagen beträffande kårobligatoriet skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 3 g.

5. att riksdagen beträffande särskilda kurser skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 3 a.

6. att riksdagen beträffande högskolestudier på invandrarspråken skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 3 c.

7. att riksdagen beträffande betygen skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 3 d.

8. att riksdagen beträffande prognosinstrumenten skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 2 i denna del.

9. att riksdagen beträffande resurserna för yrkesvägledning skulle avslå motionen 1979/80:527 yrkandet 2 i denna del.

10. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1979/80:100 förordats om tillämpningen av studieorganisationen.

11. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1979/80:100 förordats om planering av enstaka kurser i syfte att tillgodose behovet av fortbildning och vidareutbildning.

12. att riksdagen beträffande finansiering av reformer genom omprioritering av befintlig verksamhet med avslag på motionen 1979/80:520 yrkandet 1 godkände vad som förordats i propositionen 1979/80:100.

13. att riksdagen beträffande planering av utbildningsutbud och takt för utbyggnad med anledning av propositionen 1979/80:100 samt med avslag på motionerna 1979/80:662 och 1979/80:1274 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde.

Onsdagen den
7 maj 1980

*Grundläggande
högskoleutbildning*

14. att riksdagen beträffande riktlinjer för den fortsatta höjningen av resursstandarden inom det tidigare utbildningsområdet med fritt tillträde med avslag på motionen 1979/80:520 yrkandet 11 och motionen 1979/80:1697 i denna del godkände de riktlinjer som förordats i propositionen 1979/80:100,

15. att riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om omföringar mellan anslag i enlighet med vad som förordats i propositionen 1979/80:100,

16. att riksdagen beträffande en särskild högskoleenhet i Malmö skulle avslå motionen 1979/80:657,

17. att riksdagen beträffande situationen för högskolan i Östersund och anslagstilldelning till små högskolor skulle avslå motionen 1979/80:894 yrkandena 1 och 2,

18. att riksdagen beträffande anslagstilldelning m. m. till högskolor inom stödområden skulle avslå motionen 1979/80:894 yrkandet 3,

19. att riksdagen beträffande allmänna utbildningspolitiska insatser i Värmland skulle avslå motionen 1979/80:1277.

Reservation hade avgivits av Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Iris Mårtensson, Lars Svensson och Margot Wallström (alla s) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen beträffande riktlinjer för den fortsatta höjningen av resursstandarden inom det tidigare utbildningsområdet med fritt tillträde med avslag på propositionen 1979/80:100 samt motionen 1979/80:1697 i denna del och med bifall till motionen 1979/80:520 yrkandet 11 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater i utbildningsutskottet har reserverat oss på en punkt i betänkande 28, som nu behandlas.

Vår reservation innebär att vi inte kan acceptera regeringens förslag till fördelning av medel till lokala och individuella linjer och enstaka kurser för budgetåren 1981/82 och 1982/83. Motivet för att vi inte kan det är i korthet följande:

Enligt vår mening är det två ting som behöver beaktas när man skall fördela resurserna under det här anslaget. Jag anger dem utan inbördes rangordning.

För det första behövs resurstillskott för att successivt återställa kvaliteten inom det tidigare fria området. Det kräver främst resurser till de fyra största universiteten, som ju drabbades värst av det fria området.

För det andra behövs resurstillskott för att bygga upp ytterligare utbildning på utbyggnadsorterna.

Detta innebär i viss mån en konflikt och en skärpt konkurrens mellan å ena sidan de större universiteten och å andra sidan de mindre högskoleorterna. Vi anser oss från socialdemokratiskt håll inte kunna acceptera regeringens nu planerade resursavvägning för budgetåren 1981/82 och 1982/83. Den

missgynnar enligt vår mening utbyggnadsorterna. Därför vill vi att regeringen för dessa budgetår skall återkomma till riksdagen med ett nytt förslag, som bättre beaktar de mindre högskolornas behov.

Den vanliga konkurrensen mellan olika ändamål har i det här fallet ytterligare förstärkts av det olycksaliga beslutet om det s. k. fria området. Det var därför bra att det fria området avskaffades, och det är bra att det inte återinförs. Det antar jag att vi får tacka centern för. Vi hade ju trott att också folkpartiet och moderaterna skulle ha ändrat uppfattning när erfarenheten lärt dem vad det fria området ställt till med. Tystheten i budgetpropositionen i det avseendet skulle kunnat tala för det. Men i ett pressmeddelande från utbildningsministern i en annan fråga talar han om att han fortfarande har kvar sin gamla uppfattning. Det beklagar vi för vår del, och vi hoppas att han inte heller i framtiden får gehör för att återinföra det fria området.

Herr talman! Med detta korta anförande ber jag att få yrka bifall till reservationen vid utbildningsutskottets betänkande nr 28 under punkt 1, och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Frågorna om den högre utbildningens mål och innehåll är, liksom frågan om urvalet av studerande, klassfrågor. Klasskampen i vårt samhälle har pågått alltsedan en organiserad arbetarrörelse började framträda. I dag belyses klasskampen på allt flera områden. Det finns ett samband mellan arbetsköparnas offensiv med den antidemokratiska lockouten som vapen, den medvetna ekonomiska omfördelningspolitiken från den högerstyrda regeringens sida och de senaste årens målmedvetna underordnande av den högre utbildningen under kapitalets intressen.

När det gäller utbildningen vid våra universitet och högskolor är kapitalägarnas och arbetsköparnas mål att få en skräddarsydd, foglig arbetskraft att sätta in på alla styrande, kontrollerande och ideologiproducerande avsnitt av det privatkapitalistiska samhället. Effektiviseringen av utbildningen går framför allt ut över det kritiska och i egentlig mening vetenskapliga innehållet och prioriterar en fragmentarisk, avskärmad och för det s. k. näringslivet anpassad kunskap.

Så upplever också, herr talman, många av dagens studenter den verklighet de möter inom högskolan – detta trots att den egendomsägande och styrande klassens ungdomar, i dag som förr, är överrepresenterade på arbetarungdomens bekostnad inom högskolorna. Här har laborerats med reformer som innebär ändrade antagningsbestämmelser – förenings- och arbetslivsmeriter kom till och skall nu åter bli obetydliga – men arbetarklassens ungdom hålls fortfarande utanför universiteten. Undersökning på undersökning har bekräftat att ungdom från arbetarhem utgör högst 10 % av de studerande vid universitet och högskolor. Det krångliga och ekonomiskt diskriminerande studiestödssystemet har också bidragit till att befästa borgarklassens övertag i rekryteringen till den utbildning som skall fostra och upplysa morgondagens administratörer, lärare, jurister, teknologer, informatörer, präster och den borgerliga ekonomins apologeter inom staten och företagen. Det kapitalis-

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Grundläggande
högskoleutbildning*

Onsdagen den
7 maj 1980

Grundläggande högskoleutbildning

tiska systemet utbildar sina egna uttolkare, försvarare och förvaltare.

Den sociala snedrekryteringen till studier vid universitet och högskolor är ett oomtvistligt faktiskt förhållande. För ett par veckor sedan genomdrev den borgerliga majoriteten förändringar i antagningsbestämmelserna, som ytterligare kommer att förstärka denna snedrekrytering. Förändringen kostar inte pengar och var alltså en "reform" som var möjlig för svängremsregeringen. Den politiska viljan att slå vakt om den borgerliga dominansen är inte att ta miste på. Förbättringar av de studerandes ekonomiska villkor skulle däremot kosta pengar.

Nu är det ju inte så att den borgerliga regeringen väjer för att skapa underskott i statens finanser, bara underskottet uppstår genom att miljarderna omfördelas så att de gynnar privata bolag och höginkomsttagare. Ett studiesocialt system med studielön, som skulle gynna studerande från den arbetande klassen och motverka snedrekryteringen, kan alltså inte genomföras med nuvarande parlamentariska majoritetsförhållanden.

Vänsterpartiet kommunisterna har i en annan motion upprepåt krävt på införande av studielön, en ekonomisk reform som vi anser ofrånkomlig om man menar allvar med att vilja bryta snedrekryteringen.

I motion 527 har vi ställt en rad krav för att förverkliga en demokratisering av högskolan och för att ändra den högre utbildningens utformning och inriktning.

Det som har genomförts inom högskolans område genom de senaste reformerna är en ökad styrning och kontroll av den högre utbildningen. Det är en styrning och kontroll i den härskande klassens intresse. En ökad ideologisk övervakning är en angelägenhet för dem som har den ekonomiska makten. Staten har också i ökad utsträckning blivit en garant för att det i dag förhärskande ekonomiska systemet skall bestå. Staten dirigerar högskolornas anpassning till det s. k. näringslivet.

Det är i ett samlat perspektiv, där klassintressena står mot varandra och där en samhällsomvandling är målet, som förslagen i motion 527 skall ses. Vi menar alltså att utbildningen måste ges ett annat innehåll än den har i dag och kunna tillfredsställa de krav som nu växer fram i ett av återkommande kriser kännetecknat samhälle – en utbildning som tar sig an de krav som uppstår i nedläggningshotade företag och där den s. k. strukturomvandlingen slår hårt. Vi vill att högskolornas utbildning skall vara nyttig för samhället som helhet och inte för privata maktbärare. Vi anser att vårt land i dag behöver utbildning och forskning för en alternativ produktion, en utbildning och forskning som kan ställas i varvsarbetarnas tjänst, som kan stödja de anställda inom teknoindustrin, stålindustrin och skogsindustrin och som kan utveckla kunskaper om vidareförädling inom olika industrigrenar. Det är vad vi menar med kravet på en utbildning och forskning i arbetarklassens tjänst.

Herr talman! Det känns kontaktlöst och ensligt att i denna omfattande fråga tala inför nästan tomma bänkar utan att ens ha kunnat lägga fram principiella ståndpunkter i utskottet, utan att ha haft en chans att påverka innehållet i betänkandet. Det känns som om det vore en avgrund mellan hur

vi resonerar inom den del av arbetarrörelsen som vänsterpartiet kommunisterna företräder i kammaren och de kortfattade avstyrkanden som återfinns på s. 3–6 i betänkandet.

Vi tänker på ett sätt, medan man i utskottet har vant sig vid ett annat sätt att behandla de här frågorna. En enda liten ljusglimt finns i oförståelsens mörker, och den gäller kravet på att högskolestudier skall kunna bedrivas på i första hand de stora invandrarspråken. Där kan man i varje fall se en ansats till att tänka i samma banor som vi motionärer gör. Jag noterar detta med dämpad tillfredsställelse, men vidhåller ändå vårt yrkande i motion 527.

Herr talman! Jag inser att den nu pågående behandlingen av utbildningsutskottets betänkande nr 28 inte lämnar utrymme för en grundlig och omfattande idédebatt om den högre utbildningens inriktning och innehåll eller om snedrekryteringen till högre utbildning – hur angelägen en sådan debatt än skulle vara. Med det anförda har jag dock motiverat varför vpk vidhåller redan tidigare framförda krav på det här området, trots att – som utskottet uttrycker det hela – ”nya omständigheter inte inträffat”. Det är nämligen det som är det sorgliga i det hela – att inga nya omständigheter inträffar så länge utbildningen huvudsakligen står i mäktiga privata intressens tjänst.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motion 527 av Lars Werner m. fl. i dess helhet.

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Det betänkande som kammaren nu diskuterar gäller bl. a. vissa gemensamma frågor för grundläggande högskoleutbildning. På viktiga punkter visar betänkandet att det råder enighet mellan regeringspartierna och socialdemokraterna.

I enighet konstateras att det kärva statsfinansiella läget enligt utskottets uppfattning kräver restriktivitet också vid planeringen av utbildningen inom högskolan. Utskottet menar, liksom föredragande statsrådet, att möjligheterna att lägga ned linjer på en eller flera orter måste prövas för att skapa utrymme för reformer. En utgångspunkt för planeringen av den grundläggande högskoleutbildningen måste vara att reformer i allt väsentligt måste finansieras genom omprövning av befintlig verksamhet.

Vi har också enats om att göra en del klarlägganden, bl. a. till vägledning för regionstyrelserna. Utskottet konstaterar att riksdagens tidigare beslut om utbyggnadsorter står fast. Däremot bör regionstyrelserna i sitt fortsatta arbete vara fria att bedöma den lämpliga utbyggnadstakten mellan utbyggnadsorterna. Detta innebär en nyhet jämfört med den ordning vi hittills har haft.

Den socialdemokratiska reservationen berör riktlinjer för den fortsatta höjningen av resursstandarden inom det tidigare utbildningsområdet med fritt tillträde. Om detta finns följande att säga.

Vid föregående riksmöte beslöt riksdagen att det dittillsvarande fria tillträdet till vissa utbildningar skulle upphöra. Utskottet uttalade då att formerna för medelsanvisningen till de utbildningar som fanns inom det fria

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Grundläggande
högskoleutbildning*

området gjort att utbildningens kvalitet urholkats, eftersom anslagen per årsstudieplats successivt minskat. Med tanke på det statsfinansiella läget, sade utskottet, var det inte möjligt att hämta in den nivå-sänkningen under ett enda budgetår. En ökning av medelsanvisningen borde därför göras under de närmaste budgetåren för att successivt återställa utbildningens kvalitet. Utskottet bedömde det samtidigt som nödvändigt att – i förhållande till läget budgetåret 1978/79 – minska det totala antalet årsstudieplatser inom det dittillsvarande fria området.

Senare under föregående riksmöte beslöt riksdagen att dels sänka planeringsramen för ekonomin, som alltså fanns inom det fria området, dels minska antalet årsstudieplatser för enstaka kurser, dels anvisa ytterligare 1 milj. kr. – detta i syfte att höja standarden inom det tidigare fria området.

I den budgetproposition som nu behandlats framhålls att standarden per årsstudieplats i fortsättningen bör höjas genom resurspåslag och inte genom att planeringsramarna sänks. I enlighet med riksdagens tidigare beslut föreslås därför att höjningen av resursstandarderna skall genomföras successivt under tre budgetår och att sammanlagt under dessa tre år 18 milj. kr. skall tillföras det tidigare fria området.

Det här långsiktiga perspektivet går man nu emot i den socialdemokratiska reservationen. Det är fel, säger man från socialdemokraternas sida, att resurspåslagen för budgetåren 1981/82 och 1982/83 skall fördelas enbart till de fyra stora universiteten.

Detta ställningstagande från socialdemokraterna är förvånande. Det man gör i budgetpropositionen är ju helt enkelt att effektuera den beställning som riksdagen tidigare har gjort och som socialdemokraterna var med om. Det är ju just vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg som vi haft en sådan tillströmning inom det fria området att en kompensation nu bör ske. Jag vill direkt fråga Lars Gustafsson: Varför går ni från socialdemokraterna emot ett korrekt effektuerande av en beställning som ni själva har varit med om att göra?

Vpk återkommer i motion 527 till frågor som man tidigare har tagit upp motionsvägen. Raul Blücher har alldeles nyss berört den motionen. I betänkandet behandlas den på s. 3–6. Det är alltså inte någon kortfattad, styvmoderlig behandling vi har ägnat motionen. Det finns ingen anledning för mig att här ta upp alla de punkter som berörs i vpk-motionen. Jag hänvisar vad gäller motiveringarna till vad utskottet har skrivit i betänkandet. Men några frågor vill jag, herr talman, ändå ta upp.

En målsättning med högskolereformen, säger man i vpk-motionen, var att öka styrningen och kontrollen av den högre utbildningen. En ökad ideologisk övervakning av utbildningens innehåll har blivit en angelägenhet för statsmakterna, heter det. Detta är ju – milt uttryckt – rent nonsens. För två år sedan frågade jag i en ideologiskt präglad kammardebatt en företrädare för vpk om man från vpk:s sida kunde ge något enda exempel på den ideologiska övervakning av utbildningen som man talade om i sin motion. Jag fick inget svar den gången och vill därför i dag till Raul Blücher ställa samma fråga: Kan

Raul Blücher ge något enda exempel på den ideologiska övervakning som vpk talar om?

På ett annat ställe i vpk-motionen påstås att de studerandes val av fria kurser har ersatts av fasta studiegångar, som skall ha en klar "yrkes- och arbetsmarknadsinriktning" anpassad efter storfinansens intressen. Utbildningen styckas upp, säger man, så att "helhetsperspektivet går förlorat". Också det är helt grundlösa påståenden. Det är riksdagen som har fattat beslut om vilka allmänna utbildningslinjer som skall finnas. UHÅ fastställer sedan utbildningsplaner, som ger ramarna för utbildningslinjerna. I motsats till tidigare fattas därefter viktiga beslut om utbildningens innehåll lokalt. Denna vidgade lokala frihet är ett av de viktigaste inslagen i reformen. I linjenämnderna har alltså företrädare för verksamheten – lärare, studerande och andra – majoritet. Min fråga på denna punkt till vpk blir därför: Tror ni verkligen att lärare och studerande i linjenämnderna anpassar sina beslut efter storfinansens intressen?

Jag har försökt bidra till den kontakt som Raul Blücher efterlyste. Jag tror att många ute på högskolorna är intresserade av vpk:s svar på de två konkreta frågor som jag här har ställt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jörgen Ullenhag sade att det var underligt att vi gick emot en effektivering av det riksdagsbeslut som vi hade varit med om att fatta tidigare. Nu är det inte riktigt så att vi går emot det beslutet. Om Jörgen Ullenhag läser vår motion och reservation noggrannare än hittills skall han finna att vi för det första säger att regeringen skall återkomma med ett förslag till riksdagen. För det andra säger vi att även utbyggnadsorternas behov av medel bör tillgodoses.

Vi anser således inte att universiteten inte skall förses med medel i fortsättningen för att återhämta sig efter att ha genomlidit den s. k. fria områdesperioden. Men vi anser att fördelningen av medel mellan å ena sidan de mindre högskolorna och å andra sidan universiteten bör vara en annan än den regeringen nu föreslår för de tre budgetåren. Regeringens förslag för de tre budgetåren läser enligt vår mening fast resurstilldelningen för de stora universiteten och ger dem för mycket relativt sett. Vi vill få till stånd en annan avvägning i fråga om fördelningen av medel. Det är innebörden i vårt förslag. Denna nyansskillnad borde måhända Jörgen Ullenhag ha observerat.

RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Ja, Jörgen Ullenhag, några enstaka konkreta exempel kan jag inte ge. Däremot finns en verklighetsbakgrund till detta i kurslitteraturens innehåll och i valet av kurser. Inom hela skolsystemet förekommer en sorts indoktrinering. Jag har personligen direkt erfarenhet av undervisningsmaterial från grundskolans högstadium och från gymnasieskolan, som jag har närmare studerat. Där framgår klart vilken styrning som förekommer i

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Grundläggande
högskoleutbildning*

hela samhället. En ideologisk styrning sker inom högskolan. Det kan man inte resonera bort.

I motionen har vi krävt att alla styrelser inom högskolan skall väljas enligt principen en människa – en röst. Så är inte fallet i dag. Man kanske litet klarare kan se det s. k. näringslivets inflytande över forskningen. Men detta inflytande präglar också studiernas inriktning.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Lars Gustafsson att jag i mitt förra inlägg hävdade att man både i budgetpropositionen och i utskottsbetänkandet helt korrekt har effektuerat en beställning från riksdagen, som också socialdemokraterna har varit med om att göra. Vid förra riksmötet menade utskottet att en höjning av kvaliteten borde ske inom det tidigare fria området. En ökning av medelsanvisningen, sade man, borde göras under de närmaste budgetåren för att successivt återställa utbildningskvaliteten.

Precis detta föreslås nu ske i propositionen, vilken utskottsmajoriteten ansluter sig till. Det föreslås resurspåslag under de närmaste tre budgetåren på sammanlagt 18 milj. kr. Detta resurspåslag går helt i enlighet med riksdagens uttalande just till det tidigare fria området.

I den socialdemokratiska reservationen blandas detta resurspåslag ihop med önskemålet om att satsa på utbyggnadsorterna. Men, Lars Gustafsson, hur stor den satsningen skall bli får prövas i varje budgetproposition för sig. Den satsningen har ingenting att göra med resurspåslaget för det fria området.

Låt mig så vända mig till vpk:s företrädare. Jag ställde två enkla konkreta frågor till Raul Blücher. Jag kan bara konstatera att han inte har kunnat ge något enda exempel på den ideologiska övervakning av utbildningen som han talar om i sin motion. Lärdomarna av hur ideologisk övervakning av utbildning och forskning går till kan Raul Blücher i stället inhämta i de länder där kommunismen är genomförd. Det är väl magstarkt att komma med den kritiken i vårt land. Föredrar ni svenska kommunister. Raul Blücher, verkligen den ordning på den högre utbildningens och forskningens område som råder i kommuniststaterna framför den pluralistiska ordning och det vaktslående om forskningens frihet som vi har i vårt land?

Till sist. Jag frågade också vpk:s företrädare om han trodde att lärare och studerande i linjenämnderna anpassade sina beslut efter storfinansens intressen. Inte heller på den punkten fick jag något svar. Det är ju inom linjenämnderna man utformar hur utbildningen egentligen skall se ut. Det är där man fastställer litteraturlistorna. Där har – och det är en poäng – de i högskolan verksamma, lärare, studerande och andra, majoritet. Trots påståendet i motionen tror jag inte att Raul Blücher vill hävda att lärare och studerande går storfinansens ärenden.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jörgen Ullenhag säger att resurspåslagen till utbyggnadsorterna inte har något att göra med anslagen till de stora universiteten för att

höja kvaliteten där. Men vi har ju fått lära oss att anslagen inte är oberoende av varandra. Satsar man förhållandevis mera på ett område, har man inte råd att satsa så mycket på andra områden.

Nu skall det ju enligt budgetpropositionen inte göras några större ökningar – inga ökningar alls egentligen – för den grundläggande högskoleutbildningen, utan allt skall klaras med omfördelning av resurser. Det är då inte så enkelt att det ena inte längre har något att göra med det andra – det har vi ju blivit varse att det verkligen har, på det här området lika väl som på alla andra områden.

Som jag sade i mitt förra inlägg, är vi också beredda att effektuera riksdagsbeslutet om att hämta igen den kvalitetsförsämring som de stora universiteten fick vidkännas på grund av det fria området.

Vi var överens om att detta inte kunde göras på ett år utan att det fick ske över en längre period. Men det exakta antalet år och det exakta antalet kronor per år har vi aldrig bundit oss för. Det är alltså den avvägningen som vi gör annorlunda mot vad majoriteten gör nu. Vi vill göra en beställning till regeringen att den skall komma tillbaka till riksdagen i frågan.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! På s. 484 i budgetpropositionens bilaga 12 står det att föredraganden beräknar 4 milj. kr. som en förstärkning av utbildningsresurserna avseende lokala och individuella linjer och enstaka kurser. Föredraganden säger att han utgår från att resursförstärkningen i första hand skall användas till att fullfölja påbörjad utbildning på utbyggnadsorterna och för att öka utbildningsutbudet på dessa orter. Utskottet har inte haft någon erinran mot detta.

Det är alltså inte så att utbyggnadsorterna glöms bort, vilket man möjligen kan förledas att tro av den socialdemokratiska reservationen. Det är inte heller så att riksdagen nu tar ställning till vilken satsning som skall göras på utbyggnadsorterna i framtiden.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Med anledning av den socialdemokratiska reservationen och den debatt som förts vill jag gärna säga att jag är medveten om den oro som har uppkommit när det gäller utbyggnadsorternas framtid. Det är därför angeläget för mig att notera att utbildningsutskottet nu enhälligt har markerat att riksdagens tidigare beslut om utbyggnadsorterna står fast. Självfallet kommer detta att vara vägledande för mig i arbetet framöver, nu närmast inför nästa budgetår.

OLLE AULIN (m):

Herr talman! I motion 1979/80:657 har jag begärt en omprövning av högskoleorganisationen inom Malmö-Lundområdet i syfte att skapa en särskild fristående högskoleenhet i Malmö för områden med pedagogisk eller kulturell inriktning. Jag menar att en sådan uppdelning skulle ge en smidigare organisation och ett ökat inflytande för elever och anställda. Till

helt nyligen har t. ex. lärarutbildningarna i Malmö saknat representant i universitetsstyrelsen och dess beredande organ. Det har också visat sig svårt att samordna utbildningsplaneringen med andra lärarhögskolor, som har egen högskolestyrelse, eftersom man tidsmässigt inte ligger i fas när det gäller petitaskrivning och annan planering.

Jag tror att det vore bra om man redan nu startade en utvärdering av hur högskoleorganisationen fungerar i området. Genom utskottets förslag att ytterligare erfarenheter bör avvaktas skjuts problemen bara på framtiden, och man binder sig allt hårdare fast i en otympligt stor organisation. Jag är dock tacksam för att utskottet nu inte längre talar om ytterligare några års erfarenheter utan om ytterligare erfarenheter. Kanske har vi möjlighet att redan nästa år ta itu med en omprövning? Jag hoppas det och får väl återkomma nästa år.

Jag har i dag inget yrkande.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! I Linköpings högskoleregion finns i dag väsentligt sämre möjligheter än i övriga regioner att tillgodose efterfrågan på högskoleutbildning. Detta gäller både viss linjeutbildning och – i hög grad – utbildning på enstaka kurser.

Av 3 000 sökande till enstaka kurser som bjöds ut vid universitetet i Linköping hösten 1979 avvisades drygt 20 % behöriga sökande. Vid antagningen till kurserna på vårterminen har ytterligare drygt 100 personer inte kunnat beredas plats.

I dag satsar riksdagen i medeltal 16 kr. per invånare i Linköpingsregionen för enstaka kurser m. m. I övriga regioner satsas mellan 28 och 45 kr. per invånare. I budgetpropositionen anges att det läsåret 1980-1981 finns ca 41 000 årsstudieplatser i hela landet på enstaka kurser. Vid en proportionell fördelning i förhållande till regionernas invånarantal skulle Linköpingsregionen erhålla ca 3 300 årsstudieplatser i stället för de föreslagna knappt 1 400.

I 1975 års riksdagsbeslut om högskolereformen betecknades vissa orter som utbyggnadsorter, bl. a. Linköping, Jönköping, Östersund och Sundsvall. I budgetpropositionen menar utbildningsministern att regionstyrelserna i sin långsiktiga planering inte längre behöver känna sig bundna av nämnda riksdagsuttalande, som ju endast avsåg ett inledningsskede. I konsekvens härmed föreslås inga nämnvärda ökningar av anslaget under D 10 för de mindre universiteten och högskolorna, utan resurserna styrs till de fyra stora universiteten under de närmaste tre budgetåren.

Vad vi nu upplever är en omvänd lokaliseringspolitik. Det är Linköpings och Umeås högskoleregioner som drabbas när resurserna nu dirigeras till de gamla, etablerade universiteten. När man skall reparera misstaget med det fria tillträdet är det utbyggnadsorterna som får betala.

I motion 1979/80:1697 av Georg Andersson och mig m. fl. föreslås att resurserna fördelas i enlighet med de principer som finns i UIHÄ:s anslagsframställning för 1980/81. UHÄ bedömde i sin anslagsframställning

för budgetåret 1980/81 att en utjämning mellan regionerna var angelägen och föreslog att Linköpings högskoleregion skulle få ett resurstillskott på drygt 2 milj. kr. Detta gäller i princip även Umeås högskoleregion. I budgetpropositionen gör alltså utbildningsministern andra bedömningar. Där föreslås att regionen skall få ett resurstillskott på 466 000 kr. Den kraftiga minskningen av resurstillskottet är inte en följd av att anslaget till enstaka kurser reducerats. Minskningen beror på en omfördelning mellan regionerna. Noteras bör att propositionen innebär att resurserna för utbildning inom de enstaka kurserna i Linköpings högskoleregion kommer att vara begränsade till nuvarande låga nivå under de kommande tre åren.

Den borgerliga majoriteten i utskottet följer propositionen och yrkar avslag på motionen. Utskottsmajoritetens ställningstagande innebär att riksdagens beslut om den nya decentraliserade högskolan kommer att urholkas. Jag skall emellertid avstå från att yrka bifall till motionen, då den socialdemokratiska reservationen innebär ett stöd för motionens tankegångar för budgetåren 1981/82 och 1982/83.

Herr talman! I en kommenterande artikel i dagens nummer av moderata Östgöta Correspondenten konstateras att Linköpings högskoleregion hamnat i strykclass i budgetförslaget. Mot den bakgrunden uppmanas indirekt Östergötlands borgerliga riksdagsledamöter att stödja den socialdemokratiska reservationen.

I detta anförande instämde Georg Andersson (s).

BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Vi riksdagsledamöter från Östergötlands och Jönköpings län har vid upprepade tillfällen informerats av universitetsledningen i Linköping om det anslag som har kommit universitetet till del i budgeten för 1980/81. Det är bra, och vi är mycket tacksamma för den information vi har fått. Även länsstyrelsen har medverkat vid något tillfälle. Härvid har positiva omdömen kommit till uttryck beträffande satsningen på temaforskningen med flera nya professurer. Man har varit mycket tacksam för detta. Viss oro har uttryckts beträffande anslaget till enstaka kurser – just det anslag som nu har debatterats och som Christer Nilsson var inne på.

I likhet med Jörgen Ullenhag vill också jag referera ur budgetpropositionen på s. 484, där det står att föredraganden beräknar 4 000 000 kr. som en förstärkning av utbildningsresurserna avseende anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser. Föredraganden säger att han utgår från att resursförstärkningen i första hand skall användas till att fullfölja påbörjad utbildning på utbyggnadsorterna och för att öka utbildningsutbudet på dessa orter. Utskottet har inte något att erinra mot detta. Det är alltså inte så att utbyggnadsorterna glöms bort, vilket man möjligen kan förledas att tro när man läser den socialdemokratiska reservationen. Det är inte heller så att riksdagen nu tar ställning till vilken satsning som i framtiden skall göras på utbyggnadsorterna.

Det är min förhoppning, och jag stärks i den efter utbildningsminister

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Grundläggande
högskoleutbildning*

Wikströms inlägg här i debatten, att universitetet i Linköping som utbyggnadsort skall ges resurser i all möjlig utsträckning inom de ekonomiska ramar som från tid till annan kan tilldelas högskolesektorn.

Jag har, herr talman, mot bakgrund av vad jag här har sagt inget annat yrkande än vad utbildningsutskottets majoritet hemställt.

ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Också jag har varit mycket tveksam till det avsnitt i utbildningsutskottets betänkande som nu debatteras och som gäller resurstillskottet till det tidigare fria området. Jag har varit oroad för Linköpingsregionen och den fortsatta utvecklingen där. Man har känt samma oro vid Linköpings universitet liksom också, som Christer Nilsson nyss berört, i styrelsen för Linköpings högskoleregion och vid länsstyrelsen i Östergötlands län. Jag skall inte ytterligare en gång peka på anledningarna till denna oro. Dessa har redan framgått av debatten.

Efter utbildningsministerns korta anförande och hans försäkran att redan i nästa budgetproposition hänsyn ändå kommer att tas till utbyggnadsorterna och att universiteten kan få leva upp till den målsättning som riksdagen redan 1975 fastställde i sitt principbeslut om den framtida högskolan skall jag nu, om än fortfarande med viss tvekan, rösta med utskottsmajoriteten. Jag måste göra den här röstförklaringen mot bakgrund av den inställning som mina partikamrater inom centern i Östergötlands och i Jönköpings län har och som speciellt jag inte gjort någon som helst hemlighet av. Dessutom är det här en för oss mycket viktig fråga ur decentraliseringssynpunkt.

I detta anförande instämde Anna Wohlin-Andersson, Marianne Karlsson och Torsten Bengtson (alla c).

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet tidigare för replik till Christer Nilsson, men jag återkommer i stället med ett anförande.

Ett par saker i all korthet. Jag vill peka på att vi i utskottet har lagt ned en hel del arbete på att försöka ta reda på vad som hänt under de år som den nya högskolan funnits. Vi konstaterar i vårt betänkande att det faktiskt ändå har hänt en hel del, och vi säger följande:

”Utskottet har inhämtat att regionstyrelserna vid fördelning av medel under anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser prioriterat de utbyggnadsorter som i 1975 års riksdagsdebatt angavs som närmast aktuella för utbyggnad. Detta har skapat utrymme bl. a. för inrättande av lokala utbildningslinjer på orterna. Utbyggnaden när det gäller allmänna utbildningslinjer har däremot varit mera blygsam. Utskottet hade också kunnat konstatera att en viss förnyelse och utveckling av utbildningsutbudet skett på de tidigare filialorterna och i Linköping och Umeå.”

Man har alltså inte klarat av att göra allt på en gång, men man har ändå följt det beslut som riksdagen fattat och gjort den prioritering som riksdagen givit uttryck för. Detta, Christer Nilsson, konstaterar alltså ett enhälligt utskott i

betänkandet.

Sedan vill jag bara konstatera att samtliga partier representerade i utskottet står bakom förslaget till fördelning av resurser för nästa budgetår, dvs. man följer budgetpropositionens förslag på den här punkten också vad gäller Linköping. Härvidlag har alltså Christer Nilsson i sin motion gett uttryck för en annan uppfattning än de socialdemokratiska kamraterna i utskottet har gjort. Det är när det gäller de följande två budgetåren som vi skiljer oss åt.

Jag vill också understryka vad både Åke Polstam och Börje Stensson nyss sagt, nämligen att man inte helt skall bortse från att det i detta kärva ekonomiska läge ändå har gjorts en rejäl markering i form av friska pengar, som föreslås i första hand komma utbyggnadsorterna till del. Det föreslås att 4 milj. kr. skall anvisas i första hand för dessa orter, och det tycker jag att man skall lyfta fram i denna debatt.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Utskottet är enigt om att det fria tillträdet urholkade utbildningens kvalitet, och nu vill utskottsmajoriteten att resurserna i stället dirigeras till de gamla universiteten för att höja kvaliteten där. Detta resonemang innebär att utbyggnadsorterna skall betala reparationen av misstagen med det fria tillträdet.

Vi skall också komma ihåg att det under perioden med det fria tillträdet fanns möjligheter att införa vissa spärrar på lokal nivå. De gamla universiteten, som planerat mindre bra, gynnas nu, medan utbyggnadsorterna, som planerat väl, straffas eller hamnar på undantag.

Jag måste också, herr talman, konstatera att det finns en tendens hos vissa borgerliga ledamöter i Östergötlands län att hemma i länet tala om ökade resurser till Östergötland, men att de i riksdagen ändå framstår som advokater för regeringen.

Jag vill till sist med anledning av att utbildningsministern faktiskt gått emot UHÄ säga att hans korta inlägg väl var ett försök att gjuta mod i en sviktande borgerlig majoritet. Det vore faktiskt tråkigt om han skulle lyckas med detta.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Det är helt felaktigt. Christer Nilsson, att påstå att utbyggnadsorterna straffas. Får jag bara ställa frågan: Vilka belägg finns det för detta i utskottets betänkande och i budgetpropositionen? Det vore intressant att få ett svar på den frågan. Det är ju tvärtom så, som flera talare har framhållit, att det föreslås 4 milj. kr. i friska pengar till i första hand utbyggnadsorterna. Hur kan man då påstå att dessa blir bestraffade? Det är milt uttryckt ett egendomligt resonemang.

Christer Nilsson har vidare själv – såvida han inte var utkvittad vid det tillfället – varit med om att fatta ett riksdagsbeslut om att man skall kompensera för den uttunning som skett på det fria området. Det förslag som nu framläggs i budgetpropositionen är ett samvetsgrant effektuerande av den

beställningen. Det mest logiska vore att socialdemokraterna följde upp det som de tidigare tagit ställning för. Socialdemokraterna i utskottet har också delvis gjort det genom att de ställt sig bakom det som föredraganden säger om det första budgetåret. Även socialdemokraterna går alltså emot UHÄ på den punkten och delar föredragande statsrådets uppfattning.

CHRISTER NILSSON (s) replik:

Herr talman! Regeringen och den borgerliga utskottsmajoriteten frångår ju i sina anslagsaskanden UHÄ:s beslut och dirigerar i stället över resurser till de gamla och etablerade universiteten. Vi kommer väl nu inte längre i denna debatt, men det som har sagts i kammaren här i kväll är ändå en viktig upplysning till de väljare som bor inom de områden där det finns utbyggnadsorter.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jodå, Christer Nilsson, vi kommer nog ett stycke längre ändå. Jag vill ha ett svar på frågan vad Christer Nilsson har för belägg för att utbyggnadsorterna straffas – man föreslår ju ett antal nya miljoner för just dessa orter. Den frågan tycker jag att Christer Nilsson skall svara på.

CHRISTER NILSSON (s) replik:

Herr talman! De föreslagna miljonerna från UHÄ dirigeras från utbyggnadsorterna till de etablerade universiteten. Jörgen Ullenhag är ju själv bosatt inom ett område med en sådan ort.

Andre vice talmannen anmälde att Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Ett antal borgerliga talare har nu sagt ungefär att man av den socialdemokratiska reservationen och av motionen 1697 kan förledas att tro att regeringen har glömt bort utbyggnadsorterna. Jag har också noterat att utbildningsministern fann sig föranlåten att i ett kort anförande försäkra att man skall tänka på utbyggnadsorterna. Efter att ha gjort dessa konstateranden vill jag bara framhålla att vi inte har anklagat någon för att glömma bort utbyggnadsorterna. Men jag vill markera att vi för de kommande budgetåren gör litet olika bedömning av hur man skall lägga satsningen.

Det är riktigt som Jörgen Ullenhag säger att vi varit överens om att begära en redogörelse. Vi har fått en sådan. Där görs de konstateranden som Jörgen Ullenhag här påpekade. Det framgår inte av utskottsbetänkandet – det hade kanske varit smakligt om det hade påpekats – att ingendera av dessa satsningar är särskilt stor. Det är riktigt att det finns en profil åt det håll som riksdagen en gång uttalade sig för, dvs. man har lagt litet mer på utbyggnadsorterna i den här första etappen. Man har gjort mindre när det gäller de allmänna utbildningslinjerna, och det kan spåras en viss förnyelse vid filialorterna och en del universitet.

Men det kvantitativa omfånget av den här satsningen på lokala och individuella linjer och enstaka kurser och av den här förnyelsen och utvecklingen av filialerna och universiteten i Linköping och Umeå är inte så stort att det finns anledning att tala alltför högljutt om det. Det kanske också borde markeras. Det beror naturligtvis på att man inte anser att man totalt kan avsätta mer medel för den här verksamheten. Då är det väl ändå rimligt att man funderar över vilken avvägning man skall göra inom den ram som nu tilldelas universitet och högskolor när det gäller den grundläggande utbildningen. Vi har då sagt att vi accepterar den här fördelningen för budgetåret 1980/81 men att vi gärna vill se en annan fördelning för de två följande budgetåren. Det är det som vi noterat i vår reservation, och det har jag försökt framföra här. Det är väl ingenting att hutla med att vi gör litet olika bedömningar och lägger tyngdpunkterna litet olika. Det är bara att konstatera detta.

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Helt kort till Lars Gustafsson! Jag håller med om att man inte skall vara alltför högljudd när man talar om vad som skett i fråga om utbyggnadsorterna. Jag citerade också exakt vad utskottet självt sagt på den punkten. Där finns det med ett visst mått av blygsamhet, och bakom de skrivningarna står både Lars Gustafsson och jag och våra partivänner i utskottet.

Till sist! Jag noterar med stor tillfredsställelse att Lars Gustafsson nu understryker att utbyggnadsorterna inte har glömts bort; han sade att han inte påstått att man glömt bort utbyggnadsorterna. Det är utmärkt det, och jag tycker att Christer Nilsson skall lyssna till sin partibroder – Christer Nilsson sade inte att man glömt bort utbyggnadsorterna utan han sade att man straffar utbyggnadsorterna.

LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Om jag inte minns fel var det Jörgen Ullenhag själv som sade att man kan få det intrycket av den socialdemokratiska reservationen att utbyggnadsorterna har glömts bort av regeringen. Det var det påståendet jag vände mig emot.

Men låt mig också tillägga med anledning av Jörgen Ullenhags senaste inlägg att det väl inte är något tvivel om att det fria området har spelat en full roll i det här sammanhanget. Det har, som jag sade i mitt första inlägg, skärpt konkurrensen om medel mellan å ena sidan de gamla universiteten, som blivit mest lidande på detta, och å andra sidan de nya högskoleorterna. Hade inte detta missgrepp gjorts av borgerligheten, skulle kanske konkurrenssituationen ha varit annorlunda. Det hade möjligen varit till båtnad för de mindre högskolorna, om man inte gjort detta missgrepp med det fria området.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Grundläggande
högskoleutbildning*

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag har en helt annan mening än Lars Gustafsson om det fria området, men den saken har vi diskuterat så många gånger tidigare att jag i kväll skall bespara kammaren ytterligare en debatt i den frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1-9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 527 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 28 punkt 1 mom. 1-9 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 527 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -	303
Nej -	15
Avstår -	1

Mom. 10-13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Wiklund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars Gustafsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 28 punkt 1 mom. 14 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Wiklund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars Gustafsson begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 161

Nej – 159

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

Mom. 15–19

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

§ 3 Beskattningen av livräntor i samband med egendomsförvärv, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1979/80:42 med anledning av motioner om avdragsreglerna för periodiska understöd m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1979/80:468 av Bengt Silfverstrand och Egon Jacobsson (båda s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av nu gällande bestämmelser för beskattning av livräntor i samband med egendomsförvärv,

1979/80:787 av Wiggo Komstedt m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde förslag om ändring av reglerna för avdrag för periodiskt understöd så att givaren endast medgavs avdrag för understöd till olika personer med ett sammanlagt högsta belopp på 5 000 kr. per år.

1979/80:790 av Margit Odelsparr och Stina Eliasson (båda c) samt

1979/80:1598 av Erik Wärnberg m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till lagstiftning i syfte att förhindra att icke avsedda skattelättnader kunde uppnås genom användande av livränta vid överlåtelse av vissa tillgångar.

Utskottet hemställde

1. beträffande frivilliga understöd att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1979/80:787 hos regeringen begära förslag om ändring av beloppsgränsen för avdrag för frivilliga periodiska understöd i enlighet med vad som anförts i motionen.

b) avslå motionen 1979/80:790 i den mån den inte var tillgodosedd genom vad utskottet hemställt ovan.

2. beträffande egendomslivräntor o. d. att riksdagen med anledning av motionerna 1979/80:468 och 1598 gav regeringen till känna vad utskottet anförde.

Reservation hade avgivits av Erik Wärnberg, Rune Carlstein, Olle Westberg i Hofors, Bo Forslund, Egon Jacobsson, Anita Johansson och Bo

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Södersten (alla s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1979/80:468 och 1598 hos regeringen begärde förslag till lagstiftning i syfte att förhindra att icke avsedda skattelättnader kunde uppnås genom användande av livränta vid överlåtelser av vissa tillgångar.

EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Jag har hos kammarkansliet begärt att inför kammaren på bildskärmen få visa några tidningsrubriker:

Skånsk riksdagsman tjänar 400 000 kr, på smart husaffär. – Äger redan 600 tunnland – Riksdagsman betalar mark med livräntor – s-riksdagsmän: Livräntor öppnar väg för skatteflykt!

Sådana här rubriker torde på intet sätt bidra till att förbättra politikernas anseende. Jag skall dock tillägga att den riksdagsman som här utpekats inte gjort sig skyldig till någon lagstridig handling utan använt sig av ett av de svenska skattesystemets kryphål för att undkomma skatt.

Affärer av det här slaget är inte ovanliga, och de har sannolikt ökat under senare år. Detta kommer min kollega och partivän Bengt Silfverstrand att dokumentera i ett senare inlägg.

Knut Wachtmeister, som kommer att tala efter mig som den borgerliga majoritetens talesman, kommer säkert att framhålla att det system som vi nu attackerar införts under en tid med socialdemokratisk regering. Vi var mycket angelägna att i utskottets betänkande få infört vad den socialdemokratiske departementschefen framhöll i propositionen 1973:181 om livräntor, och det skulle inte förvåna mig om Knut Wachtmeister tar sig före att citera departementschefen. Det är i så fall ett dåligt försvar, för redan 1973 framhöll vi socialdemokrater att starka skäl talade för en förändring av det rådande systemet.

Under de år som gått har möjligheten att ordna pensionsfrågan väsentligt förbättrats. Dessutom – och det är det viktigaste skälet till att vi begärt en lagstiftning – har möjligheten att låta en del av en köpeskilling utgå i form av livräntor tagit sig icke önskvärda former. Vi socialdemokrater har därför i två motioner – nr 468 och 1598 – begärt förslag till lagstiftning för att komma till rätta med de olägenheter som nu uppstått.

De borgerliga inser tydligen att nuvarande system inte är bra. I skatteutskottet har man gått med på skrivningen att riksdagen bör ge regeringen till känna vad utskottet anfört och att utskottet utgår ifrån att regeringen med uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område. Men när man nu vet hur uppmärksamhet denna regering följer olika frågor, så är en sådan skrivning ganska värdelös. Borgerliga regeringar har ju visat sig vara synnerligen nonchalanta – det har inte minst dagens dechargedebatt visat. I den socialdemokratiska reservationen begär vi därför att regeringen skall utarbeta ett förslag till ny lagstiftning på detta område för att minska möjligheterna till skatteflykt.

Herr talman! Det torde inte råda något som helst tvivel om att förtroendet för det svenska skattesystemet försämrats under senare år. Bland många har

det mer eller mindre blivit en sport att försöka undkomma skatt.

Tidigare var det status för många människor att finnas med i taxeringskalendern. I dag är det för samma människor status att genom skickligt utnyttjande av det svenska skattesystemets avdragsregler ha hamnat utanför taxeringskalendern. I en sådan situation har politikerna ett stort ansvar. Det gäller att återställa förtroendet för skattesystemet. Skall den uppgiften klaras, måste varje möjlighet tas att stoppa tvivelaktiga avdrag. Det gäller inte bara livräntor i samband med egendomsförvärv, utan det gäller också alla andra frågor som rör skattefusk och skatteflykt. Först då kan svenska folket återfå förtroendet för skattesystemet.

Nu är emellertid regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten inte särskilt intresserade av dessa frågor – det har vi sett många prov på. Ni röstar ner snart sagt varje förslag om att komma till rätta med skattefusk och skatteflykten. Senast var det förslaget om tillsättande av en skatteflyktskommission som ni använde er utslagsröst för att avslå. Förlustavdragsutredningen, där socialdemokraterna för månader sedan utsett sina ledamöter, har ännu inte startat sitt arbete. Om moderaterna hade varit ensamma i regeringen skulle man kanske ha kunnat ha viss förståelse för detta – därför att moderaterna nog innerst inne är ganska ointresserade av att komma till rätta med skattefusk- och skatteflyktsproblemen – men hur kan nu de två andra partierna i den borgerliga regeringen och i den borgerliga riksdagsmajoriteten, som från och till talar om dessa problem med stor inlevelse och stort engagemang, gång efter gång gå med moderaterna? Menar ni inte allvar med det ni säger?

Ta t. ex. den fråga som vi just nu diskuterar! När det är uppenbart att livräntor i dag används som ett sätt att undkomma skatt och det inte längre finns argument för att behålla systemet för att klara av pensionsfrågan, hur kan ni då acceptera att det systemet skall finnas kvar?

Detta är frågor, herr talman, som det skulle vara intressant att få svar på.

Med detta ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen i skatteutskottets betänkande nr 42.

I detta anförande instämde Hans Pettersson i Helsingborg (s).

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag borde kanske vara tacksam mot Egon Jacobsson för att han har talat om vad jag kommer att säga i den här debatten.

Genom den skylt som visades har han tagit sig orådet före att gå in på rent personliga förhållanden som knappast är lämpliga att gå in på i den här salen. Det finns också andra talare vilka skall yttra sig i det här ärendet och mot vilka jag skulle kunna framföra en hel del synpunkter, men jag skall underlåta att göra det – jag tycker inte att det skulle vara rent spel.

Herr talman! Den socialdemokratiska reservationen till skatteutskottets betänkande är baserad på två motioner. I motion nr 468 av Bengt Silfverstrand och Egon Jacobsson begärs en översyn av gällande bestämmel-

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

ser av beskattning för livräntor i samband med egendomsförvärv.

I den andra motionen, nr 1598 av Erik Wärnberg m. fl., går man ett steg längre och kräver lagstiftning syftande till att förhindra icke avsedda skattelättnader när personer använder livräntor som betalning vid överlåtelse av, som det heter, vissa tillgångar.

Min företrädare här i talarstolen Egon Jacobsson har skrivit under båda motionerna, men eftersom den sistnämnda av Erik Wärnberg är daterad tre dagar senare än den som Egon Jacobsson har gemensamt med Bengt Silfverstrand, förmodar jag att Egon Jacobsson numera sympatiserar mera med de mera långtgående kraven i Erik Wärnbergs motion.

De s. k. egendomslivräntorna har funnits länge. I ett betänkande från 1972 om utredningen av periodiskt understöd föreslogs vissa inskränkningar i rätten att utge livränta. Jag kommer alltså nu inte att citera propositionen, som Egon Jacobsson trodde, men jag har anledning att citera en del av vad utredningen skrev:

”Av vad som anförts vid remissbehandlingen av skattelagsakkunnigas förslag synes framgå, att behovet av livränta koncentrerar sig främst till överlåtelser av mindre företag i form av rörelse eller jordbruk. Syftet med livränta i stället för köpeskilling kan här vara att behålla företaget inom familjen eller att undvika en uppsplittring av ägandeförhållandena på flera händer. Därtill kommer att livräntan för säljaren kan anses motsvara pension för säljaren. I sådana fall bör nuvarande regler kunna godtas även i fortsättningen.”

1972 års utredning resulterade året efteråt i en proposition som också godkändes av riksdagen. De väsentligaste inskränkningarna i bruket av livränta blev att avdragsrätt för livränta till minderåriga barn och studerande inte medgavs. Det kan noteras, som Egon Jacobsson var vänlig att påpeka, att det var en socialdemokratisk regering som skrev propositionen, och därför är det väl också logiskt att Erik Wärnberg m. fl. i sin motion anför något liknande. Jag tillåter mig att citera följande ur den motionen:

”Detta förfarande” – alltså livränta som en del av köpeskillingen – ”kan enligt vår mening vara berättigat i en del fall, nämligen när säljare för sin utkomst varit beroende av jordbruksfastigheten och väljer att ta ut en del av den värdestegring som uppkommit genom nedlagt arbete i form av en årlig livränta för att ekonomiskt trygga ålderdomen.”

Jag kan tillägga att det fall som Egon Jacobsson visade på tavlan just faller inom ramen för den passus som jag här har citerat ur den socialdemokratiska motionen.

Även om någon liknande skrivning inte förekommer i reservationen eller i Bengt Silfverstrands och Egon Jacobssons motion måste slutsatsen bli att socialdemokraterna accepterar livräntetransaktioner när säljaren har varit beroende av jordbruksfastigheten för sin försörjning. Mot den bakgrunden finner jag det naturligtvis egendomligt att Egon Jacobsson nyss tog till sådana bröstoner. I logikens namn borde det naturligtvis också gälla annan rörelse än jordbruksrörelse, vilket också står angivet i 1972 års utredning, som så småningom godkändes av riksdagen.

Onsdagen den
7 maj 1980

Kvar av problemen är då, som utskottet har angivit i sitt betänkande, svårigheterna att göra en tillfredsställande gränsdragning mellan livräntor som kan anses motiverade av godtagbara skäl och övriga transaktioner. Missbruk kan tänkas förekomma när livränta utbetalas till någon som är bosatt utomlands, och därvidlag kan det vara motiverat med en inskränkning.

Beträffande övriga gränsdragningsproblem pågår det en översyn av beskattningsreglerna för familjeföretag. I direktiven till denna utredning, som tillsattes i augusti 1979, heter det bl. a. att utredningsuppdraget omfattar beskattningskonsekvenserna inte bara vid arv och gåva utan även annan form av övertagande, nämligen enskilda personers köp av familjeföretag.

Utredningen skall också undersöka möjligheterna att underlätta enskilda personers köp av familjeföretag. Detta är ingalunda överraskande, eftersom småföretagen i mångt och mycket är ryggraden i vårt näringsliv.

Det kan slutligen tilläggas att användandet av livräntor vid egendomsförvärv inte enbart är en fördel, då den som köper en fastighet och lämnar livränta som dellikvid får ett motsvarande lägre ingångsvärde vid en eventuell framtida försäljning. Detta missgynnar honom ur skattesynpunkt i hans roll som säljare.

Med anledning av vad jag här har anfört anser jag det vara fullt tillräckligt med det tillkännagivande som utskottsmajoriteten har gjort, varför jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Skattelagarna skall ge möjlighet till undantag, men undantagen måste vara rättvist utformade. Så sade budgetminister Ingemar Mundebo bl. a. i gårdagens frågestund här i riksdagen. I andra delen av detta påstående kan jag oreserverat instämma. Att helt undvika undantag i skattelagstiftningen är naturligtvis en praktisk omöjlighet. Men undantagen i det svenska skattesystemet har blivit alldeles för många. Medan de borgerliga partierna vill reducera hela den svenska skattedebatten till ett marginalskatteproblem, börjar allt fler människor komma till insikt om att det är orättvisorna, undantagen och avarterna i bl. a. avdragssystemet som utgör de allvarligaste bristerna i vårt skattesystem.

Utredningen om allmän skatteflyktsklausul, tillsatt av den socialdemokratiska regeringen, skriver bl. a.: "Oavsett storleken av de undanhållna skattebeloppen är det uppenbart, att vi här står inför ett samhällsproblem av allvarlig karaktär. Vetskapen om att skatteundandragande åtgärder vidtages i stor skala, och i de flesta fall också lyckas, är ägnad att fresta allt fler att göra ett försök på området. Den försvagar motståndskraften hos dem som i och för sig är inställda på att göra rätt för sig i förhållande till stat och kommun. Viljan att fullgöra en betungande skattebörda försvagas, när det är känt att vida kretsar kan mildra sin börda genom tivelaktiga åtgärder. En förnyad uppdelning av medborgarna i frälse och ofrälse, där frälset beror på mindre nogräknade åtgärder är ett perspektiv som inger allvarlig oro."

Skatteflykt karakteriseras av att den skattskyldige med hjälp av olika

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

konstruktioner söker uppnå inte avsedda skatteförmåner. Skatteflykt innebär att samhället och dess medborgare går miste om resurser som skulle behövas för att förstärka samhällsbygget på olika områden.

I dag hyllas vinnarna i systemet, de smarta, de fiffiga, de som lyckats skaffa sig fristäder i Liechtenstein, Monaco och andra s. k. skatteparadis. Om förlorarna, det stora folkflertalet, den vanlige svenske löntagaren som pliktskyldigast betalar sina skatter och samtidigt genom ytterligare uppoffringar bidrar till att fylla igen hålen efter bortflyende idoler, skrivs det inga hemma-hos-reportage.

Att socialdemokraterna i sin strävan att åstadkomma ett rättvisare skattesystem inte kan påräkna särskilt stor hjälp från de borgerliga partierna är det ärende vi nu diskuterar ytterligare ett exempel på.

I motion 1979/80:468 har jag tillsammans med Egon Jacobsson begärt en översyn av nu gällande bestämmelser för beskattning av livräntor i samband med egendomsförvärv.

Skatteutskottets borgerliga majoritet kostar på sig erkännandet att reglerna för den här typen av egendomsförvärv kan utnyttjas för att uppnå inte avsedda skatteförmåner. Men den milda suck man kan skönja bakom formuleringarna utmynnar i den föga hoppingivande slutsatsen att regeringen förutsättes uppmärksamt följa utvecklingen på området. Det må kanske förlåtas oss om vi inte sätter särskilt stor tilltro till denna uppmärksamhet. Uppmärksamhet gentemot skattesystemets avarter och orättvisor har nämligen inte hittills varit de borgerliga regeringarnas mest framträdande karaktärsdrag. Antingen är skatteutskottets borgerliga majoritet inte medveten om att transaktioner där livräntor utgör delar av köpeskilling vid framför allt fastighetsaffärer ökat i omfattning under senare år, eller också blundar man för denna realitet.

Kontakter med bl. a. länsstyrelserna i Malmöhus och Kristianstads län bekräftar att detta är ett allvarligt problem. Sedan möjligheterna att vinna skattemässiga fördelar genom pensionsförsäkringar starkt begränsats har en del av vårt lands skattefrälse övergått till att dribbla med livräntor. I samband med att villkoren vid försäljning av aktier och rörelse skärptes för inte så många år sedan sålde många undan för att få ut ackumulerade vinster. Dessa vinster användes i mycket stor utsträckning för investeringar i fastigheter och konst. Livräntor började i detta sammanhang komma till ökad användning som delikvider för dessa "investeringar". Jag skall med några exempel från de båda Skånelänen belysa problemets art och konsekvenser:

Det första exemplet gäller en person i en Skånekommun som ägnar sig åt fastighetsaffärer och fastighetsförvaltning. Han genomför 10 transaktioner med fastigheter till ett sammanlagt ingångsvärde av 40 milj. kr. Fastigheterna är egendom som utgör lagertillgång i rörelsen. Efter nedskrivning och värdeminskning återstår ett bokfört värde på ca 32,5 miljoner. Fastigheterna säljs till ett pris av sammanlagt 50 miljoner. Normalt skulle vid en försäljning mellanskillnaden, 17,5 miljoner, ha tagits upp till beskattning. Men affärerna ordnas på det sättet att 32,5 miljoner betalas kontant. Resten – 17,5 miljoner – erläggs i form av livräntor fördelade över ett stort antal år. Livräntor ingår

inte i köpeskillingen när säljarens skattepliktiga realisationsvinst skall beräknas.

I både detta och ett annat liknande fall flyttade säljaren till Frankrike för säkerhets skull. Livränta betraktas som inkomst av tjänst. Genom flyttningen undgår säljaren således helt beskattning i Sverige.

Det andra fallet gäller en skogsfastighet i Kristianstads län. I detta fall kan köparen kvitta åtminstone en del av avkastningen av fastigheten mot det avdrag och den skattelättnad han erhåller genom livräntan. Det går alltså alldeles utmärkt att bedriva skogsbruk och t. o. m. i vissa fall nollskatta trots att man ökar sina inkomster.

Det tredje exemplet gäller Sjöbo kommun i Malmöhus län. Kommunen köpte nyligen en fastighet för ca 420 000 kr. av en privatperson. Ungefär hälften av köpeskillingen erlades som egendomslivränta på 15 år. En mycket lönsam affär för kommunen, säger en företrädare för Sjöbo kommun i en kommentar till affären. Han fortsätter: "Vi har ju skatteutjämningsbidrag." Kommentarer är överflödiga.

God skatteplanering, säger en borgerligheten närstående tidskrift. Privata Affärer, som ett omdöme om den här typen av transaktioner. God skatteplanering är alltså enligt denna filosofi när man slipper delar av lagfartskostnaden – den utgår bara på den kontanta delen av köpeskillingen – liksom när man sänker sin inkomst- och förmögenhetsskatt och flyttar över skattebördorna på andra skattebetalare, de vanliga löntagarna. Det är god skatteplanering enligt borgerlig filosofi.

Det har, bl. a. i skatteutskottets betänkande, hävdats att livräntor i vissa fall, t. ex. för pensioneringsändamål i samband med avyttring av jordbruksfastigheter, kan anses motivera lättnader ur beskattningssynpunkt. Det är ytterst tveksamt. Med tanke på dagens väl utvecklade sociala trygghetssystem framstår egentligen denna motivering inte som särskilt väl underbyggd. Enligt min uppfattning talar verkligheten för att man inte kan acceptera dagens generösa skattebehandling av livräntor i samband med egendomsförvärv. Vi har ingen anledning att vidmakthålla en uppdelning av medborgarna i frälse och ofrälse ur skattesynpunkt. Långt mindre anledning har vi att förstärka de tendenser som finns i den här riktningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Det var en gruvlig salva Bengt Silfverstrand avlossade. Han talade om mindre nogräknade åtgärder, om att dribbla med livräntor och mycket annat.

Då är det egendomligt att hans motion, 468, bara har utmynnat i följande hemställan: "att riksdagen hos regeringen begär en översyn av nu gällande bestämmelser för beskattning av livräntor i samband med egendomsförvärv". Inget krav med anledning av motionen eller i enlighet med vad som i motionen anförts, inget krav på lagstiftning, som förekommer i motionen 1598.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Bengt Silfverstrand klagar över att det inte förekommit någon översyn och att skatteutskottets majoritet uppenbarligen inte vill göra någon översyn. Men det är ju det vi skriver i vårt betänkande. Jag kan rekommendera Bengt Silfverstrand att läsa kommittéberättelsens del 2, 1980, s. 256–270. Där står uttryckligt angivna direktiv till översyn av beskattningsreglerna för familjeföretag. Där talas också om, som jag nämnde i mitt första anförande, överlåtelse i annan form än genom arv och gåva.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Knut Wachtmeister är förvånad över att vi motionärer nöjt oss med detta enligt hans uppfattning mycket modesta, kanske alltför modesta, krav på en översyn av gällande regler. Men, Knut Wachtmeister, det är faktiskt värre än vi trodde när vi skrev motionen. Vi har nu sett flera exempel på att det här problemet har betydligt större omfattning än vi kunde föreställa oss när vi skrev vår motion. Ett yrkande om en översyn tycker vi emellertid är rimligt. Det skall inte ankomma på motionärer att skriva lagtext eller framställa yrkanden som innehåller färdiga lagförslag. I vår motion gör vi en beställning till regeringen. Om Knut Wachtmeister menar – och det gör han åtminstone antydningssvis – att detta är ett alltför måttfullt krav i förhållande till vad jag här har anförat, borde det i sig vara ytterligare ett starkt skäl för Knut Wachtmeister och den borgerliga utskottsmajoriteten att yrka bifall till vår motion.

KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Av det senaste som Bengt Silfverstrand sade förstår jag att han inte tillhör det stora antal socialdemokrater som skrivit under motion 1598. Där krävs nämligen att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning i syfte att förhindra att icke avsedda skattelättnader kan uppnås genom användande av livränta vid överlåtelser av vissa tillgångar. Bengt Silfverstrand sade nyss att det inte tillkommer motionärer att kräva en sådan lagstiftning. Men det har man alltså gjort i motionen 1598.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att detta är ett försök att komma ifrån hela problematiken. Skillnaden mellan en begäran om lagstiftning och en beställning av översyn av ett bristfälligt system är faktiskt hårfin. Vad det gäller, Knut Wachtmeister, är att erkänna att det här är ett problem. Om man anser att det är ett problem, skall man då nöja sig med att tro att regeringen vidtar åtgärder, när man i utskottsskrivningen litet längre fram säger "om de praktiska erfarenheterna motiverar detta"?

Nu är det på det sättet, Knut Wachtmeister, att erfarenheterna tydligt visar att livräntor i samband med egendomsöverlåtelser används i det uppenbara syftet att få lättnader i beskattningen, lättnader som icke är avsedda i skattelagen. Skall vi då nöja oss med den synnerligen enkla och alltför lättvindiga lösningen att överlåta problemet till regeringen och hoppas att denna regering, som inte i något annat fall har täppt till de kryphål som finns i

vårt skattesystem utan tvärtom ytterligare utökat antalet kryphål i skattelagstiftningen, skall vidta åtgärder? I förra veckan diskuterade vi t. ex. avdrag, alltså skattelättnader, genom sparande i äktiefonder. Det är ytterligare ett exempel på att den borgerliga regeringen vill gå den andra vägen – mot fler kryphål. Socialdemokraterna vill täppa till kryphålen. Vi har lagt fram konkreta förslag om hur det skall gå till. Den borgerliga majoriteten med moderaterna i ledningen går emot sådana förslag. Jag tycker att det är betecknande för svensk skattedebatt.

Andre vice talmannen anmälde att Knut Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag skulle väl egentligen låta ledamöterna i skatteutskottet själva föra den här debatten. Men när jag ändå begärt ordet kan jag inte underlåta att något kommentera det våldsamma angrepp som Bengt Silfverstrand gjorde på hela borgerligheten, där han försökte utmåla den som en samling skattegangstrar. Bengt Silfverstrand är väl ändå den som sist av alla i denna kammare borde uttrycka de synpunkterna.

Då enskilda riksdagsledamöter begär ordet för att kommentera sina motioner brukar de ge uttryck för missnöje och för att de känner sig illa behandlade. Jag har, herr talman, begärt ordet för att ge uttryck för raka motsatsen. Skatteutskottet har vid behandlingen av min motion nr 787 visat prov på praktiskt politiskt handlande och tillstyrkt motionens syfte när det gäller periodiskt understöd. Det har man kanske gjort för att ytterligare understryka att det finns även andra borgerliga ledamöter – moderater – som har yrkat att felaktigheter i det här avseendet skall rättas till. Detta har alltså skatteutskottet enhälligt beslutat tillstyrka, och det kommer att innebära värdefulla inkomster för statskassan. Jag ber att till skatteutskottet få säga tack.

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! I sitt inledande anförande i den här debatten visade Egon Jacobsson en del tidningsrubriker på kammarens TV-skärm. En av dem löd: Skånsk riksdagsman tjänar 400 000 kr. på smart husaffär.

Bortsett från att rubriken är felaktig antar jag att den syftar på mig själv – den är felaktig för det första därför att det inte gäller någon husaffär och för det andra därför att jag inte tjänat några 400 000 på den affär jag gjort. Jag har köpt en till min fastighet gränsande skogsfastighet.

De felaktiga rubrikerna kan ha uppkommit på grund av att ingen från de sydsvenska tidningar som stått för skrivierna har kontaktat mig för att få några faktauppgifter. Låt mig med tanke på detta, herr talman, få lämna några faktauppgifter till kammaren och till protokollet.

Jag driver f. n. skogsbruk på en fastighet i nordöstra Skåne. I höstas utannonserades en skogsfastighet, som på ungefär 1 000 meter gränsar till min, till försäljning via anbud. Säljaren till fastigheten var den efterlevande

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskatningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

makan till den tidigare aktiva brukaren. Ett krav i anbudshandlingarna från säljarens sida – det är rätt viktigt att konstatera – var att ca hälften av köpeskillingen skulle utgå i form av livränta. Jag kan f. ö. gärna visa herrar Jacobsson och Silfverstrand anbudshandlingarna. Den slutligt fastställda köpeskillingen var 840 000, varav 405 000 kr. skulle utgå i form av en 15-årig livränta. Detta belopp skulle vara indexerat och fördelat med lika belopp på vart och ett av de 15 åren. Det innebär en summa på 50 000 kr.

Om jag skulle se det rent privatekonomiskt skulle jag vilja ha en så låg andel av köpeskillingen som möjligt som livränta, och det av flera skäl – det är från min synpunkt bäst såväl när det gäller ingångsvärdet för skogsbeskattningen som när det gäller en eventuell kommande försäljning.

Ur den tillväxt som finns på fastigheten och den intilliggande fastigheten kommer jag att ta ut ett belopp som motsvarar livräntan, och det kommer jag alltså att betala till säljaren. Effekten blir då exakt densamma som om säljaren själv tagit ut motsvarande belopp och skattat för det beloppet och behållit fastigheten – det får exakt samma ekonomiska konsekvenser för säljaren och för samhället.

Man kan notera att lantbruksnämnden i Kristianstads län enhälligt tillstyrkt det här förvärvet, bl. a. därför att den anser att man på så sätt skapar en rationell enhet för driften.

Mitt motiv för förvärvet är inte på något sätt att undgå beskattning. Jag har aldrig vid något tillfälle utnyttjat de möjligheter som i och för sig skulle kunna bjudas att redovisa underskott på skogsfastighet.

Jag noterar alltså -- och det vill jag säga speciellt till Bengt Silfverstrand -- att de åtgärder som jag har vidtagit som en följd av säljarens krav inte på något sätt strider mot lagens anda och mening. Jag skulle för min del inte kunna tänka mig att vidta sådana åtgärder som är lagstridiga.

De här åtgärderna strider inte heller mot vad som sägs i den av Erik Wärnberg och flertalet socialdemokrater i skatteutskottet, om inte alla, väckta motionen 1598. Där skriver man:

”Detta förfarande kan enligt vår mening vara berättigat i en del fall, nämligen när säljaren för sin utkomst varit beroende av jordbruksfastigheten och väljer att ta ut en del av den värdestegring som uppkommit genom nedlagt arbete i form av en årlig livränta för att ekonomiskt trygga ålderdomen.”

Jag skulle avslutningsvis, herr talman, vilja till antingen Egon Jacobsson eller Bengt Silfverstrand ställa frågan: Strider detta exempel, som ni själva har tagit upp – mitt fastighetsförvärv – mot vad som har uttryckts i motionen av Erik Wärnberg m. fl.? Om ni inte anser att det strider mot motionen – hur kunde då exempelvis Egon Jacobsson skriva under den?

EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Låt mig börja med att säga några ord apropå Knut Wachtmeisters första inlägg. Jag har inte utpekats någon. Vad jag sade i mitt första inlägg finns skrivet, och det kan Knut Wachtmeister få läsa i efterhand. Jag valde att via bildskärmen visa några tidningsrubriker för att därmed

bättre åskådliggöra den fråga som vi nu behandlar.

Jag kan naturligtvis förstå både Knut Wachtmeisters och Wiggo Komstedts irritation – sanningen är ju ibland obehaglig. Har man dessutom dåliga argument att komma med, så kan det vara ännu besvärligare. Det vore nog att göra våld på sanningen om man påstod att Knut Wachtmeister genom sina inlägg här har stärkt den borgerliga majoritetens uppfattning. I sitt första inlägg uppehöll han sig något vid dateringen av motionerna, och därefter talade han om krav på översyn och lagstiftning. Den som läser de två motionerna förstår fullt ut vad det handlar om, nämligen att komma åt ett problem i samhället som undan för undan blir större och större. Det har alldeles nyss också belysts och dokumenterats av Bengt Silfverstrand.

Sedan säger Knut Wachtmeister att livräntorna har funnits länge, och det är riktigt. Därför finns det skäl att nu ta bort dem på grund av det sätt på vilket de används.

Vidare citerade Knut Wachtmeister ur propositionen från 1973. Han hade kunnat fortsätta att citera ur Översyn av skattesystemet på s. 189, där följande står att läsa: "Departementschefen framhöll i prop. 1973:181, som ligger till grund för nu gällande lagstiftning, att de skäl som från början motiverade att avdragsrätten infördes med tiden hade förlorat i styrka samt att utredningen anfört tungt vägande skäl för att begränsa avdragsrätten för periodiska understöd." Jag skulle kunna ta fram fler citat om detta.

Knut Wachtmeister säger att utskottsmajoriteten har gått långt, och det är riktigt. På s. 8 i utskottsbetänkandet har man ändå förmått sig till att skriva: "Reglerna kan emellertid också utnyttjas för att uppnå ej avsedda skattelättnader. Genom att använda denna form av vederlag kan säljaren undgå en omedelbar beskattning av inkomst vid försäljningar, och även andra skattelättnader kan uppkomma både för säljaren och köparen."

Man fortsätter: "Även om förbättringar således har genomförts är utskottet medvetet om att vissa invändningar mot reglerna fortfarande kvarstår."

I klämman slutligen sägs att regeringen uppmärksamst skall följa denna fråga.

Om man nu erkänner att detta är ett problem, varför då inte ta steget fullt ut och lagstifta? Jag frågar mig också, herr talman, var centerpartisterna och folkpartisterna befinner sig i den här debatten. De tre borgerliga ledamöter som tagit till orda tillhör samtliga moderata samlingspartiet. Det kanske ändå är så, som jag konstaterade i mitt inledningsanförande, att center- och folkpartister mår litet illa därför att de inte har anslutit sig till socialdemokraternas linje i den här frågan. Vad Knut Wachtmeister försöker försvara är en sjuk sak. Det behövs en ny lagstiftning, och den behövs nu.

WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Egon Jacobsson sade att jag använde dåliga argument. Jag uttryckte glädje över att utskottet har tillstyrkt min motion, var jag har tagit upp ett problem beträffande skattesituationen, nämligen det utrymme för skatteflykt som ges genom möjligheten till periodiskt understöd. Därmed

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

kan man komma till rätta med denna avart. Vilket skulle det dåliga argumentet vara. Egon Jacobsson? Jag har litet svårt att förstå den infallsvinkeln.

KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Egon Jacobsson sade att han inte har utpekats någon. Det är ett ytterst egendomligt påstående, eftersom han på kammarens stora bildskärm visade ett exempel. Det är väl i högsta grad att utpeka en viss riksdagsman. Jag skall inte utpeka någon riksdagsman, vilket jag mycket väl skulle kunna göra i detta sammanhang.

På tal om icke avsedda skattelättnader vill jag framhålla att utskottet är medvetet om – det sade jag också i mitt inledningsanförande – att det kan behöva göras inskränkningar exempelvis när det gäller personer som flyttar utomlands. Jag tror att det där inte råder någon större skillnad mellan våra synsätt.

Sedan frågade Egon Jacobsson – fast han inte kräver det i sin motion – varför man inte direkt kan begära en lagstiftning. Nu har Egon Jacobsson inte varit med så länge i riksdagen – det har inte heller jag för den delen – men under alla de år som de borgerliga partierna har befunnit sig i opposition har motioner avstyrkts på löpande band med den motiveringen att en utredning pågick i frågan. Det är givetvis motiverat att avvakta en pågående utredning. I detta fall tillsattes utredningen den 30 augusti 1979, och den har självfallet ännu inte kommit fram med något resultat. Därför anser jag fortfarande att det är fullt befogat att uttrycka saken så som utskottsmajoriteten har gjort.

Herr talman! Jag konstaterar också att Bo Lundgren inte fick svar på den fråga han ställde till Egon Jacobsson.

BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag har inte givit några värdeomdömen om kammarens borgerliga ledamöter. Jag citerade bara vad utredningen om en allmän skatteflyktsklausul sade för ungefär fem år sedan. De kulorna visste tydligen var de tog.

Wiggo Komstedt däremot antydde att jag skulle ha ett tvivelaktigt förflutet i skattesammanhang. Då vill jag bara understryka att jag verkligen – och det kan dokumenteras – har betalt min skatt till sista kronan.

Wiggo Komstedt är uppenbarligen intresserad av skattefrågor. Om han slår upp s. 150–162 i Göran Skyttes bok *De rika och deras skatter* – ett reportage om den lagliga skatteflykten – Wiggo Komstedt skall gärna få låna den av mig – kommer han där att finna både mina och hans egna bidrag i form av skatter, framför allt till det svenska folkhushållet. Han kan där göra en jämförelse, och den jämförelsen utfaller inte till Wiggo Komstedts förmån.

Bo Lundgren bad om exempel på transaktionerna. Det är kanske en brist i denna debatt. Jag tycker att det egentligen har gällt principer, och då är det väldigt viktigt att lämna exempel. Jag har också givit ett flertal exempel. Bo

Lundgren sade att förfarandet inte strider mot lagens anda och mening, och han frågade om inte vi också tycker så. Då vill jag svara att det gör det inte, så som Bo Lundgren uttrycker det. Men vad är skatteflykt? Bo Lundgren får skilja på skatteflykt och skattefusk. Skatteflykt är ett kringgående av skattelagarna och innebär en raffinerad form av skattefusk. Kännetecknande för detta förfarande är att den skatteskyldige begagnar sig av civilrättsligt giltiga avtal för att uppnå icke avsedda skatteförmåner.

Bo Lundgren behöver inte övertyga mig och inte någon annan heller beträffande denna affär, och han behöver inte redogöra för den i detalj, vilket han redan har gjort i pressen. Vi förstår precis hur det hela fungerar. Det fungerar helt enkelt på det sättet att köparen får avsevärd lindring i beskattningen.

Där har det ingen betydelse att det råkar vara en skogsfastighet. Den avkastning som man skall ta upp till beskattning och som Bo Lundgren upprepade gånger hänvisat till kan ju till stora delar kvittas mot det avdrag som man får genom livräntan. Det måste väl vara en förmån under alla förhållanden, en förmån som blir större ju större inkomst man har, en klar förmån jämfört med om transaktionen hade skötts på vanligt sätt, med andra ord om det hade rört sig om en vanlig fastighetsaffär.

Vi kan alltså slå fast att vi har här uppdagat – det har vi gjort för länge sedan – en mycket allvarlig brist i det svenska skattesystemet. Vissa människor har möjligheter att komma undan beskattning genom att använda en i och för sig i dagens läge formellt laglig åtgärd. Men vi kan konstatera – och det är poängen i den här debatten – att den borgerliga majoriteten inte vill följa socialdemokraterna i kravet på att avskaffa denna orättvisa i skattesystemet. Det är där skillnaden mellan borgerligheten och socialdemokratien ligger i den här frågan.

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag ber först att få påpeka att jag begärde ordet för anförande och inte för replik.

Bengt Silfverstrand sade att det är en brist i debatten att man går in på enskildheter – eller någonting i den stilen – och att det här gäller principer. Det tycker jag också. Det är alldeles rätt att man skall diskutera principerna i sammanhanget.

Det måste vara för att diskutera principerna och inga enskilda fall som man har tagit rubriker i samband med ett förvärv som jag har gjort som exempel att visa på bildskärmen. Dessutom är en rubrik felaktig, vilket jag kunde visa.

Det är inte vanligt att man i kammaren tar upp enskilda fall, men jag har för min del naturligtvis inget som helst att dölja, och därför har jag för kammaren redovisat vad som inträffat vid mitt förvärv av den här skogsfastigheten. Jag noterar att Egon Jacobsson, när han tog till orda direkt efter mitt anförande, inte med ett enda ord besvarade den fråga som jag ställde. Inte heller Bengt Silfverstrand gjorde det, för avsiktligt eller oavsiktligt missförstod han den. Jag skall upprepa den senare.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Frågan gäller nämligen inte om det jag har gjort och det säljaren har gjort strider mot lagens anda och mening, utan min fråga gällde om det strider mot vad som sägs i den motion som har Erik Wärnberg som första namn och som f. n. behandlas av riksdagen. Motionärerna säger att detta förfarande enligt deras mening kan vara berättigat i en del fall, nämligen när säljaren för sin utkomst varit beroende av jordbruksfastigheten, osv. Strider det av mig relaterade fallet på något vis mot dessa meningar i Erik Wärnbergs motion?

Det var en för mig mycket väsentlig fråga. Jag skulle vilja komplettera med ytterligare en fråga till Bengt Silfverstrand: Om i det fall som jag har relaterat säljaren hade valt att inte sälja fastigheten utan behållit den och själv tagit ut det belopp som motsvarar den utgivna livräntan, hade det på något vis ändrat skattesituationen ur samhällets synvinkel?

De två frågorna skulle jag vilja ha svar på. Sedan kan jag konstatera att i det här fallet gäller det ju inte kringgående av skattelag, för detta är en avsedd skattelagstiftning. Man kan, Bengt Silfverstrand och Egon Jacobsson, diskutera enskildheter här, speciella saker som man kan förändra. Man kan t. o. m. säga att tiden nu är mogen för att ta bort den möjlighet som det gäller. Det har inte Erik Wärnberg och hans medmotionärer ansett, men visst kan man diskutera detta. Jag tycker liksom Bengt Silfverstrand och Egon Jacobsson att det finns enskildheter som bör rättas till i lagstiftningen när det gäller periodiskt understöd.

En av de sakerna åstadkommer vi genom att bifalla Wiggo Komstedts motion, och det finns säkert ytterligare åtgärder som regeringen kan överväga att lägga fram förslag till riksdagen om. Där är vi helt överens. Men jag skulle alltså vilja ha svar på de två konkreta frågorna:

1. Strider den fastighetsaffär som jag har relaterat mot det som sägs i Erik Wärnbergs motion på den här punkten?

2. Om säljaren skulle ta ut ett belopp ur fastigheten vilket är detsamma som tillväxten, motsvarande livräntan, utan att sälja fastigheten, blev då samhällets skattekonsekvenser annorlunda?

EGON JACOBSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är litet förvånad över Bo Lundgrens olika inlägg. För mig är nämligen denna affär fullkomligt ointressant, och jag lägger mig inte i den. Jag har genom att återge några tidningsrubriker belyst den fråga som vi nu diskuterar. Om rubrikerna är felaktiga så tala med pressen! Jag har inte något ansvar för dem. Jag ville närmast inför kammaren åskädliggöra en, som vi anser det vara, felaktighet i det svenska skattesystemet.

Låt mig uttrycka det så här: Varför infördes en gang i tiden detta system? Jo, det infördes därför att säljaren genom en försäljning skulle kunna försäkra sig om en tryggad ålderdom och därigenom få ut livränta. Nu har dessa möjligheter förbättrats – man kan ordna sin pension genom försäkringar både före och vid försäljning. När man då upptäcker – vilket har dokumenterats av Bengt Silfverstrand – att fler och fler nu använder detta system med livräntor i samband med egendomsförvärv, som ett sätt att

undkomma skatt, så menar vi att man skall gå in och lagstifta för att täppa till detta kryphål. Ytterst handlar det om att försöka återställa förtroendet för det svenska skattesystemet, och det är här som skillnaden finns mellan de borgerliga företrädarna och socialdemokraterna i denna debatt. Det är det som det handlar om, och därmed är Bo Lundgrens frågor fullkomligt ointressanta för mig. Det är inte min avsikt att diskutera enskilda fall, utan det handlar i dag om en avart i det svenska skattesystemet.

BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med Egon Jacobsson så till vida att jag personligen inte tycker om att diskutera enskilda fall i riksdagen, det skall man inte göra. Men jag vill försäkra kammarens ledamöter om att skälet till att jag går upp i denna debatt helt enkelt är det, att när en debatt har uppkommit genom Egon Jacobssons försorg skall inte kammarens ledamöter undandras bakgrunden till det av honom anförda exemplet. Båda de tidningsrubriker han använder sig av gällde just mitt förvärv av fastighet – det var fråga om ett enda enskilt fall. Det hade funnits möjligheter för Egon Jacobsson att ta fram andra rubriker om livräntor i helt andra sammanhang om han hade velat sprida kännedom om detta och få till stånd en mer principiell diskussion.

Egon Jacobsson sade att det är fullkomligt ointressant att diskutera det relaterade fallet. Det är alltså mycket förvånande att han då väljer att ta fram två klipp av just denna enda enskilda affär. Egentligen är jag inte förvånad, därför att jag är – och det tror jag att även kammarens ledamöter är – fullt på det klara med vilken avsikt han har med att ta upp denna debatt.

Jag noterar också att han över huvud taget inte svarar på de frågor jag ställde, vilket borde vara rätt relevant, just med tanke på att Egon Jacobsson inledde debatten med att redovisa två rubriker från en enskild fastighetsaffär. Jag vill därför än en gång ställa dessa frågor till Egon Jacobsson eller Bengt Silfverstrand. För det första: Strider den av mig relaterade fastighetsaffären mot den av mig citerade meningen i Erik Wärnbergs motion? För det andra: Skulle det bli andra skattekonsekvenser för samhället om säljaren i den relaterade affären hade behållit fastigheten och tagit ut ett belopp ur skogen motsvarande den utgivna livräntan? Skulle det bli andra konsekvenser än i fallet med livränta som beskattas av säljaren?

Herr talman! Om Egon Jacobsson eller Bengt Silfverstrand inte vill svara på dessa frågor, tycker jag att de borde vara litet mera försiktiga att ta upp enskilda fall som exempel när de försöker – i varje fall enligt vad de säger – föra en principiell debatt.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vi har verkligen ingen anledning att inte besvara de frågor som Bo Lundgren har ställt. Jag vill bara konstatera att Bo Lundgren fortfarande är väldigt fixerad vid sin egen person. Jag tycker inte att herr Lundgrens person är av så stort intresse i den här debatten, utan det är i stället principerna som är betydelsefulla. Men, som det gamla ordspråket

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

lyder, skjuter man i en flock är det alltid någon som känner sig träffad.

Nu är det så, Bo Lundgren, att det ur själva reservationen inte går att bryta ut enskilda meningar. Svaret på Bo Lundgrens fråga är att det är vår avsikt att åstadkomma ett system som omöjliggör den här typen av transaktioner och som gör det omöjligt att vinna skattelättnader eller andra fördelar med exempelvis fastighetsaffärer enbart i syfte att få lägre skatt.

Den andra frågan, vilka konsekvenserna av ett enskilt fall blir för samhället, är ju omöjlig att besvara när man inte har kännedom om alla detaljer. Det beror ju på kontrahenternas inkomstförhållanden i övrigt, på den skatteprogression och de övriga avdrag som man har. Jag kan alltså inte i detalj besvara den frågan, utan jag kan bara säga att principen är felaktig. De skattemässiga konsekvenserna när det gäller den affär som Bo Lundgren själv så gärna vill diskutera är enligt min mening oacceptabla. Jag har alltså lämnat klara och raka svar på dessa frågor.

BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Något rakt och klart svar har Bengt Silfverstrand knappast givit. Jag noterar att Egon Jacobsson säger att det inte finns någon anledning att svara på de här frågorna. Bengt Silfverstrand säger att det inte finns någon anledning att inte svara på dessa frågor – något som han sedan inte gör.

Jag är inte fixerad vid min egen person och vid den här affären, men det måste ju rimligen gälla för dem som har tagit upp den som exempel i debatten.

Visst kan man titta på just den här meningen i motionen – inte reservationen, Bengt Silfverstrand -- som ju visar på de fall där det här systemet skall finnas kvar.

Den andra frågan som jag ställde är inte alls omöjlig att besvara. Om det är fråga om samma belopp i bägge fallen har skatteprogressionen inte ett enda dugg med detta att göra, Bengt Silfverstrand. Det går alldeles utmärkt att svara på den frågan, om man bara har lust att göra det.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag skall göra ett nytt och sista försök att övertyga Bo Lundgren genom att citera vad jag sade i slutet av mitt inledningsanförande: "Enligt min uppfattning talar verkligheten för att man inte kan acceptera dagens generösa skattebehandling av livräntor i samband med egendomsförvärv" – det gäller även Bo Lundgrens affärer, om han nu nödvändigtvis vill ha reda på det. "Vi har ingen anledning att vidmakthålla en uppdelning av medborgarna i frälse och ofrälse ur skattesynpunkt. Långt mindre anledning har vi att förstärka de tendenser som finns i den här riktningen."

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag begärde tidigare ordet för replik till Bengt Silfverstrand, när han sade till mig att han tar presscitat och vissa andra skrivelser som intäkt för att jämföra ledamöters skatter och avdrag och att detta inte skulle utfalla till min fördel. Ja, skall man använda kvällspressens redovisning av

riksdagsmännens inkomster – det seriösa i detta kan ju alltid diskuteras? Jag vet att de borgerliga ledamöterna i detta fall var i gott sällskap med framträdande socialdemokrater. När det gäller att i olika sammanhang bli jagade av pressen befinner vi oss i precis samma situation.

Anledningen till att jag över huvud taget nämnde Bengt Silfverstrand i mitt första anförande var att han ville föra en skattepolitik, som skulle vara moraliskt högtstående; socialdemokraterna skulle svara för moralen. Han skulle undervisa oss andra för att på det viset stärka politikernas anseende. Då sade jag att Bengt Silfverstrand icke var den rätte mannen att uppträda här för att förbättra politikernas anseende.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Egon Jacobsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkande 42 mom. 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Egon Jacobsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160

Nej – 159

§ 4 Föredrogs

Skatteutskottets betänkanden

1979/80:50 med anledning av propositionen 1979/80:137 om beskattning vid uthyrning av fritidshus samt om vissa ändringar i taxeringslagen (1956:623) jämte motioner

1979/80:52 med anledning av motion om schablonavdrag för egenföretagare

1979/80:53 med anledning av motioner om vissa mervärdeskattefrågor

1979/80:54 med anledning av propositionen 1979/80:125 med förslag om tillägsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser viss del av handelsdepartementets verksamhetsområde

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Beskattningen av
livräntor i sam-
band med egen-
domsförvärv,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Borttagande av
prövningen mot
makes ekonomi
i fråga om viss
studiehjälp*

Justitieutskottets betänkanden

1979/80:35 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till rättshjälp m. m. jämte motion

1979/80:36 med anledning av propositionen 1979/80:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt gäller anslag till rättshjälp m. m.

1979/80:42 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller byggnadsarbeten för polisväsendet jämte motioner

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1979/80:16 med anledning av propositionen 1979/80:128 om ställföreträdares ansvar för arbetsgivaravgifter samt avveckling av den frivilliga pensionsförsäkringen, m. m., jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 5 Borttagande av prövningen mot makes ekonomi i fråga om viss studiehjälp

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1979/80:17 med anledning av propositionen 1979/80:99 om borttagande av prövningen mot makes ekonomi i fråga om viss studiehjälp, jämte motion.

RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Till att börja med vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

I proposition 1979/80:99 föreslår regeringen att hänsyn till makes ekonomi ej längre skall tas vid prövning av ansökningar om återbetalningspliktiga studiemedel till 18–19-åringar i gymnasial utbildning.

Motsvarande fråga behandlades av detta riksmöte den 27 mars i år. Det gällde då studiemedel för eftergymnasial utbildning. Regeringen föreslog då, liksom nu, att äktamakeprövning ej längre skall ske när det gäller ansökningar om återbetalningspliktiga studiemedel. Riksdagens majoritet beslutade i enlighet med regeringens förslag. Vi socialdemokrater reserverade oss då mot detta beslut. Vi hävdade att vi principiellt – av jämställdhetsskäl – inte motsatte oss reformen. Däremot motsatte vi oss att man i nuvarande budgetläge i första hand införde förbättringar för familjer med inkomster på över 150 000 kr. per år. Den reformen hade vi kunnat vänta med. I debatten och reservationen pekade vi på mycket mer angelägna förbättringar inom studiemedelsområdet.

Med anledning av den nu behandlade propositionen har vi från socialdemokratisk sida väckt en motion med samma syfte och med samma starka motivering. Sedan den nu aktuella propositionen framlades och vår motion med anledning härav väcktes har riksdagen alltså fattat ett beslut när det gäller det eftergymnasiala området som korresponderar med det nu

föreliggande utskottsförslaget. Vi har därför från socialdemokratisk sida nu inte följt upp motionen genom någon reservation. Vi respekterar alltså riksdagens nyligen fattade majoritesbeslut men pekar i ett till betänkandet fogat särskilt yttrande på att vi fortfarande inte tycker att detta är en av de reformer som borde ha kommit i första hand.

Dagens beslut blir ännu ett exempel på vår nuvarande regerings och riksdagsmajoritetens målmedvetna arbete på att vidga de ekonomiska klyftorna i vårt samhälle.

Den 27 mars togs alltså äktamakeprövningen bort för studerande i eftergymnasial utbildning. Med det beslut som vi nu strax skall fatta sker motsvarande för gymnasiestuderande 18–19-åringar. För riksdagens arbete hade det varit bättre om besluten fattats samtidigt. För 16–17-åringar som söker återbetalningspliktiga studiemedel finns fortfarande detta prövningsförfarande kvar. Kanske har vi att motse ytterligare en proposition på området. Onekligen förbättras på detta sätt statistiken över antalet under året framlagda propositioner.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag begärde ordet endast för att om så erfordrades yrka bifall till utskottets hemställan. Nu har Ralf Lindström gjort mig tjänsten att själv yrka bifall till ett utskottsförslag som vi har hört att han inte gillar. Därför skulle jag egentligen inte behöva vara med. Sakdebatten hade vi ju, som sagt, i själva verket för några veckor sedan. Detta är ett konsekvensbeslut. Den socialdemokratiska utskottsgruppen har ju också tagit konsekvensen av detta, eftersom den uppenbarligen menar, att även om beslutet från dess synpunkt nu inte är så klokt, skall det stämma överens med det beslut som fattades senast. Därför har socialdemokraterna inte ställt något avvikande yrkande.

Låt mig bara göra den kommentaren att i den mån vi vidgar klyftorna i samhället kan i varje fall detta lilla beslut inte lägga många millimeter till dessa klyftor. Det må vara riktigt att avskaffandet av äktamakeprövningen i studiemedelssystemet endast gynnar dem som är gifta med folk som tjänar 100 000 kr. eller 150 000 kr. Kanske förhåller det sig så. Men i dag talar vi bara om 18–19-åriga gymnasister, och antalet 18–19-åriga gymnasister som är gifta med makar med inkomster över 100 000 kr. lär inte vara stort. Det kan inte vara något allvarligt hot mot den ekonomiska jämlikheten när vi tar ett litet steg mot en ökning av jämställdheten mellan könen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Borttagande av
prövningen mot
makes ekonomi
i fråga om viss
studiehjälp*

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

§ 6 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1979/80:26 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till driften av grundskolor m. m. jämte motioner.

Punkt 1

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Regeringen hade i proposition 1979/80:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under punkt C 11 (s. 259–269) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om statsbidrag för kommunernas vikariekostnader vid vård av adoptivbarn.
2. godkänna de riktlinjer för inrättande av tjänst som skoldirektör i kommun som förordats i propositionen.
3. godkänna vad som i propositionen förordats om statsbidrag till förberedande dansarundervisning i grundskolan.
4. godkänna de riktlinjer beträffande behörighet till ordinarie rektors- och studierektorstjänster som förordats i propositionen.
5. till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 11 737 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:293 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 102 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 11 839 000 000 kr. att fördelas i enlighet med vad som anförts i motionen.

1979/80:425 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen beslutade att för budgetåret 1980/81 anslå 50 000 000 kr. till den kommunala musikundervisningen (yrkande 1).

1979/80:454 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade att staten successivt borde överta kostnaderna för den kommunala skolverksamheten.
2. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag om ytterligare medel till kommunerna för att förverkliga SIA-skolan, att upptas på tilläggsbudget till 1980/81 års statsbudget.
3. att riksdagen uttalade att statsbidrag borde utgå för skolkuratorer och skolpsykologer, varvid delningstalet 1 000 elever per tjänst skulle gälla.

1979/80:526 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen skulle uttala att åtgärder snarast borde vidtas för att utjämna de materiella villkoren för grundskolans undervisning och hemställa hos regeringen om förslag härom (yrkande 1 c).

1979/80:663 av Rune Rydén och Per Stenmarck (båda m).

1979/80:1305 av Göran Persson m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkande 6).

1979/80:1315 av Karl-Erik Svartberg m. fl. (s) samt

1979/80:1316 av Åke Svensson och Olle Eriksson (båda c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande statens övertagande av kostnaderna för den kommunala skolverksamheten skulle avslå motionen 1979/80:454 yrkandet 1,

2. att riksdagen beträffande åtgärder för att utjämna de materiella villkoren för grundskolans undervisning skulle avslå motionen 1979/80:526 yrkandet 1 c,

3. att riksdagen beträffande begäran om medel på tilläggsbudget för budgetåret 1980/81 skulle avslå motionen 1979/80:454 yrkandet 2,

4. att riksdagen beträffande statsbidrag för skolkuratorer och skolpsykologer skulle avslå motionen 1979/80:454 yrkandet 3,

5. att riksdagen beträffande åtgärder för att förbättra arbetsmiljön i skolan skulle avslå motionen 1979/80:293 i denna del,

6. att riksdagen beträffande statsbidrag till den kommunala musikskolan skulle avslå motionen 1979/80:425 yrkandet 1 i denna del,

7. att riksdagen beträffande statsbidrag för kommunernas vikariekostnader vid vård av adoptivbarn godkände vad som förordats i propositionen 1979/80:100,

8. att riksdagen beträffande statsbidrag till förberedande dansarundervisning i grundskolan godkände vad som förordats i propositionen 1979/80:100,

9. att riksdagen beträffande medelsanvisningen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionerna 1979/80:293 i denna del och 1979/80:425 yrkandet 1 i denna del till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 11 737 000 000 kr.,

10. att riksdagen beträffande riktlinjer för inrättande av tjänst som skoldirektör i kommun med avslag på motionerna 1979/80:1315 och 1979/80:1316 godkände vad som förordats i propositionen 1979/80:100,

11. att riksdagen beträffande vissa lärarkategoriernas behörighet till ordinarie lärartjänst skulle avslå motionen 1979/80:663 i denna del,

12. att riksdagen beträffande behörighet till ordinarie rektors- och studierektorstjänst med avslag på motionen 1979/80:663 i denna del och motionen 1979/80:1305 yrkandet 6 godkände de riktlinjer som förordats i propositionen 1979/80:100.

Reservation hade avgivits beträffande arbetsmiljön i skolan och medelsanvisningen av Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Karl-Erik Häll, Torsten Karlsson och Göran Persson (alla s) som

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

ansett att utskottet under 5 och 9 bort hemställa

5. att riksdagen beträffande åtgärder för att förbättra arbetsmiljön i skolan med bifall till motionen 1979/80:293 i denna del som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

9. att riksdagen beträffande medelsanvisningen med anledning av propositionen 1979/80:100 och med bifall till motionen 1979/80:293 i denna del samt med avslag på motionen 1979/80:425 yrkandet 1 i denna del till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 11 839 000 000 kr.

GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Vi skall nu behandla anslaget till driften av grundskolan. Skolan har varit och är föremål för en intensiv debatt, och det är bra. Visserligen förekommer det i den debatten många förenklingar och generaliseringar, men i stort sett är debatten riktig och nödvändig. Somliga svartmålar och säger att skolan är en stor krisbransch. Det förekommer också att somliga förskönar och säger att allting egentligen är ganska bra.

Bägge dessa grupper har naturligtvis fel. Sanningen ligger någonstans mittemellan. Klart är att skolans problem avspeglar de problem som vi upplever i hela samhället. Därför är det viktigt att vi tar upp en diskussion om skolans vardag och om de goda exempel som finns ute i våra kommuner, exempel på hur man arbetar efter de riktlinjer som riksdagen har dragit upp i anslutning till de senaste årens stora beslut på skolområdet. Det är också viktigt att vi beskriver de svårigheter som lärare och elever har och att vi tar konsekvenserna av dessa och föreslår åtgärder som de känner är ägnade att ge dem en bättre arbetsmiljö.

Särskilt för de elever som har svårigheter – det kan gälla under fritiden, i hemmet eller i skolan – är skolan den förnämsta kanal som samhället har när det gäller stöd och stimulans. Därför måste skolan ständigt utvecklas, och därför är de borgerliga regeringarnas passivitet på skolområdet illavarslande. De beslut som vi i stor enighet har fattat måste fullföljas i praktisk handling. Tyvärr har vi inte sett så många positiva initiativ av ansvariga borgerliga statsråd. Detta har skapat oro och osäkerhet. Det har förhindrat den utvecklingsprocess som är en nödvändighet för att SIA-skolan skall bli verklighet. Ett av de tydligaste exemplen på regeringens inställning till dessa frågor var när man tog bort det endast ett år gamla statsbidraget för allmän fritidsverksamhet, vilket avsevärt har försvårat föreningarnas möjligheter att komma in i skolan. Därmed har skolan också berövats en värdefull tillgång som skulle ha kommit väl till pass i många utsatta rektorsområden.

Mot denna bakgrund har man anledning att bli djupt oroad när man möts av rapporter om en på många platser hårt ansträngd arbetsmiljö. Här i riksdagen har vi haft både frågestunder och interpellationsdebatter som behandlat problem på just detta område. Ingen kan vara okunnig om dem. Både elever och personal far illa. Denna situation måste förändras. Vi nås också av rapporter om stora skillnader mellan kommuner och landsdelar när det gäller arbetet och förutsättningarna för arbetet i skolorna. Särskilt utsatta

är de kommuner som också i andra sammanhang upplever svårigheter.

Detta är den dystra verkligheten i många kommuner och skolor. Dessa skulle vara betjänta av ett riktat, problemorienterat stöd, ett sådant stöd som vi föreslår i vår reservation.

Andra kommuner och skolor däremot har lyckats bra i sitt utvecklingsarbete. Där kan man se ett ökande inslag av kontakter mellan skola och arbetsliv/föreningsliv. Fackliga förtroendemän och föreningsledare berikar undervisningen med sina erfarenheter från en kärv vardag. Vi kan också se exempel på kommuner som i anslutning till skolan planerar och bygger ut sin fritids- och kultursektor. Ofta lyckas man åstadkomma goda kommunala satsningar för barn och ungdomar som utgår ifrån en samverkan över kommunala förvaltningsgränser. Vi möts också av exempel på lokalt utvecklingsarbete på det pedagogiska området. Entusiastiska lärare och elever jobbar tillsammans fram nya metoder och modeller för undervisning. Detta utvecklingsarbete föder i sig mycket positivt. Ansvar, arbetsglädje och sammanhållning i klassen/gruppen är några effekter av sådant utvecklingsarbete i ordets rätta mening. Fler kommuner och skolor borde få uppleva detta. Men det behövs stimulans för att starta en sådan process. Med vårt förslag, till vars förmån vi har reserverat oss, ges sådana möjligheter till stimulans av positiva processer.

Vi vill satsa 102 milj. kr. på grundskolan utöver det som regeringen har föreslagit för att få in fler lärare och övrig personal i de kommuner och skolor som upplever sådana problem och som är i behov av sådan utvecklingsprocess som jag nyss talat om. Detta är *en* punkt i ett sammanhängande program för barn och ungdomar. I detta program finns också förslag om satsningar på barnomsorgen, där finns krav på återinförande av statsbidraget för den allmänna fritidsverksamheten och där finns förslag som ger barn och ungdomar bättre möjligheter att delta i kulturaktiviteter.

Vår stora satsning på att öka personaltätheten vill vi tekniskt klara på så sätt att vi fördubblar den s. k. länsskolnämndsresursen. Därmed vinner vi många fördelar. Där finns redan en upparbetad kanal för dessa pengar, genom vilken de kan nå ut till de skolor som har de mest utsatta arbetsmiljöerna. Konstruktionen är vidare sådan att storstadsområdena, som upplever de värsta svårigheterna, får det största tillskottet. Vi vet vidare av erfarenhet att länsskolnämndsresursen på en del platser redan i dag har den effekten att den stimulerar till utvecklingsarbete. Vi vill förstärka detta ytterligare, eftersom det är nödvändigt. När vi hade de s. k. SAS-medlen (Särskilda åtgärder på skolområdet), kunde vi glädja oss åt just denna effekt. Den summa vi nu föreslår är avsevärt större. Effekterna av detta torde också bli betydande. De mellan 1 000 och 1 500 vuxna, som man med detta förslag skulle tillföra skolan, skulle säkert aktivt bidra till att förbättra arbetsmiljön i våra skolor.

Herr talman! Jag tror de flesta i denna kammare kan instämma i den beskrivning jag har givit av skolans problem och glädjeämnen. När vi skall angripa problemen behövs mer än arbetsgrupper och utredningar, särskilt när vi så väl kan beskriva de svårigheter vi möter. Därför, herr talman, har vi

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

socialdemokrater dragit konsekvenserna av situationen och i vårt budgetförslag gjort denna kraftiga prioritering av skolan. Det är en prioritering inom befintliga ramar. Vi har lyft fram skolan. Det är en medveten politisk prioritering. Det är också ett förslag som har mött gillande i vida kretsar, icke minst bland dem som arbetar i skolan. Om detta vittnar bl. a. lärarpressen.

Många pratar i dag om skolproblemen, men vi ser få konkreta förslag till förbättringar. I vår reservation läggs ett praktiskt och rejält förslag fram, som syftar till att skapa en bättre arbetsmiljö i skolan. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen fogad till utbildningsutskottets betänkande nr 26. Jag gör det i den förhoppningen att riksdagen gör detta förslag till sitt och därigenom verksamt bidrar till en bättre arbetsmiljö i våra skolor.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Av olika skäl kommer den samlade skoldagen inom SIA-skolan inte att kunna genomföras. I vart fall kommer den inte att kunna genomföras i den takt och den utsträckning som SIA-beslutet förutsatte.

I år får bara ungefär 16 % av alla landets grundskoleelever läsa med den samlade skoldagen. Det är ju också så att kommunerna i och för sig inte har någon skyldighet att anordna en s. k. samlad skoldag. Om det blir någon sådan beror i stor utsträckning på hurdan ekonomi kommunen har. Visserligen underlättar statsbidraget möjligheterna, men det är alldeles för litet för att täcka de utgifter som är förenade med SIA-skolan. Dessutom finns det ute i kommunerna en mängd praktiska svårigheter på skolorna. Främst bland de praktiska problemen är nog lokalproblemet. Det finns fortfarande skolor som inte har genomfört 1962 års läroplan när det gäller lokaler för t. ex. grupparbete.

Vänsterpartiet kommunisterna har sedan länge krävt en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Vi menar bl. a. att all kommunal skolverksamhet borde få full kostnadstäckning från staten. Allra först borde staten täcka de kostnader som SIA-skolreformen förde med sig.

Den fria resursanvändningen gav visserligen kommunerna större frihet att fördela pengarna, men statsbidraget blev och är fortfarande helt otillräckligt. Det finns olika förutsättningar i olika kommuner bl. a. när det gäller skolverksamhet. Själva grundförutsättningarna är helt olika på grund av skilda ekonomiska förhållanden. Detta gör i sin tur att barnen går i skolan och deltar i skolarbetet på olika villkor, beroende på var de bor, vilka föräldrar de har och vilken kommun skolan ligger i. Det innebär att de orättvisor och de kristendenser som finns runt om i samhället kring skolan också återspeglar sig i skolans verklighet. Den svenska skolan är en skola i ett klassamhälle.

För några veckor sedan var jag på en skolkonferens i min pojkes skola. Jag träffade då förstås all skolpersonal, men jag kom att samtala speciellt mycket med skolmåltidspersonalen – skolbetspisingstanter, som man sade på min tid. De berättade hur olika det var från kommun till kommun. I norrkommunerna sade de att när det var fisk på matsedeln fick barnen där

hela berg av riktiga tomater och hela såar med färskklippt persilja. I söderkommunerna var matsedeln en helt annan. Där var de riktiga tomaterna ersatta med hoar av tomatketchup, och någon färsk persilja fanns det förstås inte. – Detta är bara ett exempel på skilda förhållanden.

Undersökning på undersökning dokumenterar de orättvisor som finns på bildningens och uppfostrans område. Trots alla reformer finns orättvisorna kvar. Bostads- och sysselsättningspolitiken leder till stora sociala och ekonomiska skillnader mellan och inom kommunerna, som sedan återverkar på skolornas förhållanden.

Vid miljöinventeringen i Stockholms län framkom klara skillnader mellan kommunerna, bl. a. när det gäller tillgången på böcker för barnen och antalet behöriga lärare i skolorna. I en promemoria 1979 från utbildningsdepartementet redovisas stora skillnader mellan olika kommuner när det gäller kostnaderna för läromedel. Variationerna låg mellan 123 kr. och 475 kr. per elev.

Dessa olika undersökningar visar att den obligatoriska och för alla gemensamma undervisningen i de olika kommunerna bedrivs under väsentligt skilda materiella förhållanden. Hela tiden sker det en sortering av barnen, från förskola upp till universitetsnivå. Den skamligaste sorteringen sker i den s. k. anpassade studiegången. 20 % eller en femtedel av alla elever lämnar grundskolan utan att ha riktiga kunskaper i att läsa och skriva. De bråkiga och mest omotiverade eleverna hamnar i den anpassade studiegången. De elever som allra mest behöver skolan tvingas mer eller mindre bort från den. I Bengtsfors är t. ex. var tionde elev anpassad. I en Uppsalaskola får vart fjärde barn välja bort fysik och historia mot gymnastik. Den anpassade studiegången borde förbjudas. Orättvisorna i skolan är helt oacceptabla, men de är också av den arten att t. o. m. en borgerlig regering skulle kunna förändra situationen och skapa ekonomiska förutsättningar som garanterar arbetarbarnen samma materiella villkor i den obligatoriska skolan som rikemansbarnen i Djursholm och Lidingö har.

Jag sade nyss att många elever lämnar skolan med stora kunskapsbrister, bl. a. i läsning, skrivning och räkning. Detta har tagits till intäkt för att skolarbetet är för svårt, för teoretiskt och för abstrakt. Man försöker nu sänka ambitionsnivån och börjar tala om att man skall inrikta sina krafter i skolan på att ge baskunskaper. Barnen går nio år i skolan. Den tiden borde mer än väl räcka för att ge barnen mer än baskunskaper. Skall man ha en lägre ambitionsnivå nu än man hade i den gamla folkskolan? Naturligtvis inte. I dag finns det tid i skolan att ge barnen kunskaper i en mängd som aldrig tidigare har varit möjlig. Det måste vi också kräva att skolan gör.

Man skulle även kunna tala om en självsortering av barnen i skolan genom anpassningen till kunskapskrav, betygssystem samt kurs- och linjeval. Väldigt tidigt står det klart vilka elever som kommer att lyckas i skolan. De som lyckas är de som klarar sig i betygsjakten och som så småningom kommer att gå på gymnasieskolans teoretiska linjer och sedan läsa på högskolan. De som misslyckas får söka en mer praktisk inriktning på sin skolgång eller slås ut. Åtskillnaden mellan manuellt och intellektuellt arbete

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

präglar hela vårt samhälle. Man förnekar det produktiva arbetets betydelse och förhöjer det intellektuella arbetet. Detta är en stor del av kärnan i den borgerliga ideologin.

I skoldebatten talas det ofta om att man skall öka den elevvårdande verksamheten i skolan och inte skilja på undervisning, fostran och social verksamhet. Det var också en tanke i SIA-skolans program. Både skolkuratorerna och skolpsykologerna bör därför ingå i skolans arbetslag. Förutsättningarna för att dessa skolkuratorer och skolpsykologer skall kunna utföra ett bra elevvårdande arbete är mycket små. Det beror på det alldeles för höga elevantalet för varje tjänst. Man hinner helt enkelt inte med. Därför är det viktigt, menar vänsterpartiet kommunisterna, att det fastställs ett delningstal för dessa tjänster. För inte så länge sedan gick det 10 000 elever på en skolpsykolog i Halmstad.

Vi menar i vpk att det bör gå högst 1 000 elever på en skolkurator eller skolpsykolog. Detta överensstämmer också med de krav som dessa grupper själva ställer. Vi menar även att statsbidrag för dessa tjänster skall utgå, precis som när det gäller skolsköterskor eller syokonsulenter.

Jag skall till sist, herr talman, beröra den kommunala musikskolan. Den finns nu snart över hela landet men är av mycket skiftande kvalitet och omfattning. Avgifterna varierar kraftigt från kommun till kommun. Jag tycker att det borde vara en kulturpolitisk målsättning att bygga ut den kommunala musikskolan så att man får en jämn och hög kvalitet över hela landet och en sådan omfattning att alla som vill skall kunna få plats i undervisningen. Musikskolans stora betydelse har redovisats i skilda sammanhang: SIA- och OMUS-utredningarna omvittnade detta. Musikskolan är ett betydelsefullt komplement till grundskolans och gymnasieskolans musikundervisning. Genom SIA-reformen och den samlade skoldagens olika aktiviteter kommer musikskolans verksamhet att bli än viktigare, och den kommer också, får man hoppas, att ingå som en integrerad del i skoldagen.

I en tid då allt större satsningar behöver göras på bl. a. fritidsområdet för att ge ungdomar en meningsfull sysselsättning tvingas kommunerna av ekonomiska skäl att skära ner på denna form av verksamhet.

Den kommunala musikskolan är en helt kommunal angelägenhet, och ofta drabbas just musikskolan av nedskärningar av anslag i trängda ekonomiska situationer. Stora skillnader mellan olika kommuner kan ju också konstateras när det gäller omfattningen av musikverksamheten, avgifternas storlek, lektionstid per elev, gruppstorlek, instrumentlån osv.

Frågan om statsbidrag för musikskolan har många gånger tidigare behandlats av riksdagen och har också utretts. Den resurs som musikskolan skall använda är den s. k. förstärkningsresursen. Men förstärkningsresursen är helt otillräcklig för alla de ändamål som den skall räcka till. Det behövs ett statsbidrag till den kommunala musikskolan för att garantera en utbyggnad till hög och jämn standard över hela landet. Vänsterpartiet kommunisterna föreslår för detta ändamål 50 milj. kr.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till vpk-motionerna 425, 454 och 526 i berörda delar.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Göran Persson beskyllde i sitt anförande den borgerliga regeringen för passivitet på skolområdet. Påståendet är enligt min uppfattning häpnadsväckande. Göran Persson måste väl ändå vara medveten om att åtskilligt har hänt på detta område sedan de borgerliga regeringarna kom till. Låt mig bara nämna några saker: den nya läroplanen för grundskolan, det nya statsbidragssystemet, normgruppen, arbetsgruppen mot våld i skolan, skoldelegationen för uppföljning av SIA-beslutet och dessutom vad vi f. n. håller på med inom utskottet. Det är alltså några exempel på vad som har gjorts från den borgerliga regeringens sida, och det kan knappast kallas för passivitet.

För någon tid sedan diskuterade vi i denna kammare anslagen till studieförbunden. Då anfördes från socialdemokratiskt håll att de ytterligare 23 milj. kr. som socialdemokraterna föreslog i ökade bidrag utöver de 800 milj. kr. som den borgerliga majoriteten stod bakom skulle vara direkt avgörande för studieförbundens verksamhet. I dag talar man från socialdemokratiskt håll sig varm för ytterligare ett bidrag på 102 milj. kr. till grundskolan, vilket kort sagt skulle vara av avgörande betydelse för en bättre arbetsmiljö i skolan. De ifrågavarande medlen skulle tillföras den del av förstärkningsresursen som länsskolnämnden fördelar och användas för att öka personaltäteten i skolan.

Tillåt mig då först konstatera att det föreslagna bidraget skulle räcka till att anställa en person vid var fjärde skola i vårt land. Med all respekt för vad dessa personer skulle kunna uträtta får denna åtgärd ändå inte den överväldigande betydelse som socialdemokraterna vill göra gällande. Två tredjedelar av anslaget skulle användas till utbildningsändamål. Det skulle onekligen vara intressant att få veta vilken lönesättning Göran Persson tänker sig för dessa människor då anslaget skulle vara tillräckligt för att kunna tillföra skolan 1 500 människor.

Jag tycker att man gör det enkelt för sig då man bara plussar på inom område efter område utan att samtidigt på ett konstruktivt sätt redovisa hur man skall bekosta alla dessa anslagshöjningar.

Utskottsmajoriteten, som självfallet i och för sig inte kan ha någonting emot att skolan tillförs ökade resurser för sin verksamhet, har ansett sig vara skyldig att visa och ta ett samhällsekonomiskt ansvar och har därför med hänvisning till det statsfinansiella läget ej kunnat biträda det socialdemokratiska förslaget. Därtill kommer, vilket inte är socialdemokraterna obekant, att vi nyligen införde nytt statsbidragssystem som gör det möjligt för kommunerna att flexibelt använda sina tillgängliga resurser. Det finns således utomordentliga möjligheter lokalt att göra resursförstärkningar på områden som man finner vara angelägna. Det var just decentraliseringstanken, att medlen skulle fördelas lokalt där man bäst känner problemen, som i hög grad låg bakom det nya statsbidragssystemet. Det är bara att konstatera

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

att socialdemokraterna i sitt förslag inte följer upp denna decentraliserings-tanke.

Från kommunistiskt håll har vi som vanligt fått ta del av den kända klagovisan om hur orättvist och felaktigt det mesta är på skolans område och hur mycket bättre allt genast skulle vara om riksdagen ställde sig bakom de kommunistiska mångmiljonförslagen. Som vanligt yrkar kommunisterna på ökade statsutgifter i snart sagt obegränsad mängd samtidigt som man inte gör minsta redovisning för var pengarna skall tas. Utbildningsutskottet kan självfallet inte ställa sig bakom en dylik totalt ansvarslös ekonomisk politik. Det är anmärkningsvärt att vpk inte tycks vara medvetet om det statsfinansiella läget och vad detta kräver av oss alla när det gäller att vara återhållsamma med nya kostnadsåtaganden. Det är också anmärkningsvärt att vpk inte heller tycks vara medvetet om innebörden i det nya statsbidragssystemet och de möjligheter detta ger, via förstärkningsresursen, till en fördelning av medel efter kommunernas behov.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utbildningsutskottets hemställan på alla punkter.

GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Hans Nyhage var något irriterad i sitt anförande. Jag kan förstå det med tanke på att moderaterna här möter ett konkret förslag som är ägnat att förbättra arbetsmiljön i skolan. Det förslaget avvisar man. Det stämmer illa med den moderata propaganda vi hörde, exempelvis i valrörelsen, där man utmålade skolan som en stor krisbransch. När de skall ta de faktiska konsekvenserna av en sådan propaganda ställer inte moderaterna upp. Då kostar det skattepengar eller också får man styra pengarna till skolan från andra områden. Vi har tagit dem exempelvis från försvaret. Då är det fråga om en politisk prioritering, och den prioriteringen har vi gjort till förmån för skolan. Jag förstår att det irriterar Hans Nyhage.

Hans Nyhage sade också att den borgerliga regeringen har varit aktiv, och sedan pekade han på läroplansförslaget, på det nya statsbidraget och på skoldelegationen. Men både läroplanen och det nya statsbidragssystemet är ju direkta konsekvenser och förlängningar av SIA-beslutet, som nu måste verkställas. Vad gäller skoldelegationen vill jag peka på att den är ett resultat av en socialdemokratisk motionsframställning här i riksdagen för något år sedan.

Sedan gick Hans Nyhage in på de konkreta förslag som vi har lagt fram om personalförstärkning via länsskolnämndsresursen. Han sade att förstärkningsresursen bara skulle räcka till en person i var fjärde skola. Det må stå Hans Nyhage fritt att beskriva förslaget på det sättet, men Hans Nyhage vet lika väl som jag att länsresursen inte fördelas på så sätt. Den fördelas efter behov. Vissa skolor kommer icke att få någon personalförstärkning, andra skolor kommer att få en stor förstärkning. Vissa kommuner kommer icke att få någon personalförstärkning, andra kommuner kommer att få många.

Hans Nyhage deltog i går i en studieresa till Botkyrka. Den kommunen har fått 0.065 behovtimmar per elev genom den länsskolnämndsresurs som utgår

nu. Det är alltså en kraftig tilldelning. Omräknat i tjänster gör det ungefär 30 tjänster i Botkyrka. Lidingö däremot fick av Stockholms länsskolnämnd 0, alltså ingen tjänst. Vi föreslår att den här resursen fördubblas, och vi gör det därför att vi vet att pengarna kommer till de kommuner som har de största problemen.

Sedan sade Hans Nyhage att vi har fått ett nytt statsbidragssystem. Det är riktigt, och det är ett statsbidragssystem som på många sätt är bra, men det har uppenbarligen den svagheten att de stora skillnaderna mellan regioner och kommuner består. I och med att vi satsar pengar på att fördubbla länsskolnämndsresursen kan vi också motverka de skillnaderna. Det är därför som vi är så angelägna om att dessa pengar satsas nu, eftersom det kommer att få direkt genomslag ute i skolorna i höst.

Det här förslaget är resultatet av en medveten politisk prioritering från vår sida. Vi har alltså tagit konsekvenserna av de rapporter som vi fått från dem som arbetar i skolorna. Jag tror att de känner igen det här förslaget och att de – precis så som det uttryckts i lärarpressen – hälsar förslaget med tillfredsställelse.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Hans Nyhage var ledsn över att behöva höra en känd klagovisa om hur det står till i skolan. Men verkligheten visar ju att den svenska skolan inte fungerar i dag. Utredning på utredning tar fram skrämmande uppgifter om hur olika förhållandena är för olika elever beroende på var de bor, vilka föräldrar de har och var skolorna ligger. Den skoladministrativa kommittén avlämnade en rapport för inte så länge sedan, där man sade att likvärdig utbildningsstandard inte uppnås och att staten måste ha medel till sitt förfogande för att åstadkomma de utbildningspolitiska mål som fastlagts. Det är nödvändigt också för att inte geografiska, ekonomiska eller sociala skillnader eller skillnader i klasstillhörighet skall inverka på den skola som står eleverna till buds.

Att Sveriges ekonomi i dag är så dålig beror faktiskt på att Hans Nyhages parti har medverkat till att vräka ut pengar till storfinansen – pengar som kunde ha använts på ett betydligt bättre sätt, bl. a. till en skola som kunde fungera för alla.

Utredning på utredning visar hur dåligt den svenska skolan fungerar i dag och hur bristerna i samhället direkt ger utslag när det gäller barnens möjligheter att få en skola som fungerar. Det är väldigt långt kvar till målet att ge alla barn – oavsett var de bor och oavsett social bakgrund och ekonomiska förutsättningar – möjlighet till lika utbildning och lika start i livet.

Barn som kommer från arbetarfamiljer har ett generellt sämre resultat vilken måttstock man än använder. Det finns ett klart samband mellan den sociala sammansättningen och skolresultatet.

Jag läste i Skolvärlden i går om en undersökning från SCB. Man sade där att den sociala skiktningen fortfarande har stor betydelse för vad ungdomarna gör efter grundskolan. 60 % av barn med akademiskt utbildade föräldrar

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

går på gymnasieskolans 3- och 4-åriga linjer, medan bara 10 % av arbetarbarnen gör det. Barn till de övre sociala skikten väljer teoretiska utbildningar i gymnasieskolan, medan arbetarbarnen väljer de kortare, yrkesinriktade. Bara 10 % av arbetarbarnen väljer en teoretisk utbildning, och omvänt går bara 10 % av akademikerbarnen de tvååriga yrkeslinjerna. 40 % av arbetarbarnen går direkt ut på arbetsmarknaden utan någon form av gymnasieutbildning.

Orättvisorna i skolsystemet dokumenteras nästan dagligen i olika tidningsartiklar, utredningar och undersökningar, på olika nivåer genom hela vårt samhälle. Jag tycker att det är på tiden att man tar de här undersökningarna på allvar och ger resurser till de kommuner som behöver mera resurser för att avhjälpa och motverka de ekonomiska och sociala skillnader som barnen i vårt land lever under.

Den förstärkningsresurs som var till för att man skulle kunna fördela pengar mera rättvist och efter behov ute i kommunerna räcker inte alls till. Man kan bara göra ett studiebesök i en söderkommun – det skulle jag vilja rekommendera Hans Nyhage att göra – och konstatera att det inte fungerar. Kvaliteten i utbildningen är väldigt ojämn. Det vill vi från vänsterpartiet kommunisterna råda bot på. Vi har väckt de här motionerna för att förbättra skolsituationen för de elever i vårt samhälle som har det allra sämst ställt.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Om jag får börja med det senaste anförandet, så låt mig bara konstatera att de bekymmer som vi i dag har på skolans område inte är grundlagda under de senaste åren. Det ligger mycket längre tillbaka i tiden. Då befann sig moderata samlingspartiet sannerligen inte i majoritetsställning och kunde utforma skolpolitiken. Bekymren grundar sig alltså på längre tillbaka i tiden fattade beslut.

Jag har gjort studiebesök i en söderort och sett att allt inte fungerar som det borde. Det är jag alltså fullt medveten om. Det var just därför vi fick det nya statsbidragssystemet med förstärkningsresursen som skulle kunna sättas in och som också sätts in på skolområden där man har svåra bekymmer. Men kontentan av det resonemang vi för i dag är ändå att det statsfinansiella läget inte tillåter oss att plussa på med de mångmiljonbelopp, för att inte säga miljardbelopp, som kommunisterna förordar. Där måste vi som tar ansvar för landets ekonomi säga nej. Tar inte vi det ansvaret kan det få en ände med förskräckelse för hela vårt skolsystem – det vågar jag påstå.

Så till Göran Persson. Jag är fullt på det klara med att det inte är bra på alla områden i vår skola. Det finns brister, och dem skall vi försöka rätta till. Jag upprepar vad jag sade nyss: De bristerna grundar sig inte på den politik som förts från den borgerliga regeringens sida – grunden för dem ligger längre tillbaka i tiden. Det tar tid att rätta till saker och ting. Den borgerliga regeringen, som sannerligen inte kan beskyllas för passivitet på skolans område – jag tyckte att Göran Persson nu bekräftade att han hade fel i det påståendet – arbetar med all kraft för att komma till rätta med problemen.

Jag räknade upp en rad åtgärder som har vidtagits för att komma till rätta med dem.

När det gäller de 102 miljonerna är det ofrånkomligen så att det utslaget blir den personalförstärkning som jag nämnde, nämligen ungefär en person till var fjärde skola. Jag konstaterar att Göran Persson inte svarade på vilka löner man hade tänkt sig att de här människorna skulle ha. De skulle ju uppgå till ungefär 1 500.

Dessutom tror jag att det är en överdriven tro på att en ökad personaltäthet skulle lösa alla problem. Det är en lång rad konkreta åtgärder inom skolan själv som måste till för att man skall kunna lösa problemen – inte minst en ökad elevaktivitet och elevmedverkan är nödvändig, för att ta ett exempel. Jag är inte alldeles övertygad om att man löser problemen på det sätt som socialdemokraterna tror att man kan lösa dem på.

Jag tror att vi alla är överens om att det behövs ökade anslag till skolan. Men även på detta område måste vi visa den återhållsamhet som är nödvändig med tanke på landets ekonomi. Det är det direkta skälet till att vi från utskottsmajoriteten inte har kunnat biträda det socialdemokratiska yrkandet om dessa 102 miljoner. Vi skulle alltså vilja öka anslagen till skolan i nästan obegränsad utsträckning, om bara samhällets ekonomi så tillät. Nu gör inte samhällets ekonomi det, och därför tvingas vi säga nej. Detta nej måste vi säga när det gäller önskemål på en lång rad områden, önskemål som kan ligga oss mycket varmt om hjärtat.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag vill fråga Hans Nyhage varför det alltid är de sämst ställda i samhället som skall visa denna återhållsamhet och som alltid skall betala mest i skilda sammanhang. Hans Nyhage sade att det finns litet bekymmer i den svenska skolan. Jag tycker att han tar väldigt lätt på den här frågan och på all den dokumentation som visar att situationen är katastrofal för många elever. Det visar bl. a. den anpassade studiegången. På vissa skolor hänvisas 10 % av eleverna till anpassad studiegång. På andra skolor är det ända upp till var fjärde elev. Dessa siffror är helt oacceptabla.

Hans Nyhage sade också att det här är bekymmer som ligger långt tillbaka i tiden. Det är visserligen sant, och vi från vänsterpartiet kommunisterna påtalade också dessa orättvisor och oacceptabla förhållanden innan den borgerliga regeringen trädde till. Men de ekonomiska och sociala orättvisorna har förstärkts genom den borgerliga regeringens politik på dessa områden.

Jag sade att de orättvisor som hade påvisats i olika undersökningar och utredningar var oacceptabla. Men de är också av sådan art att t. o. m. en borgerlig regering borde kunna råda bot på dem. I stället för att i abstrakta ordalag tala om normer som man vill införa, så bör man skapa sådana ekonomiska förutsättningar att arbetarbarnen garanteras samma materiella villkor i den obligatoriska skolan som de övriga barnen har. Jag tycker inte att det är för mycket begärt.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag noterar att Hans Nyhage i sitt andra anförande anslog en annan ton. Det tror jag också är nödvändigt om han skall argumentera vidare i den här frågan. Hans argumentering är motsägelsefull när han säger att socialdemokraterna bara basar på och har en överdriven tilltro till att mer personal skall kunna lösa skolans problem. I nästa andetag säger han nämligen att vi kunde ge skolan nästan hur mycket pengar som helst bara inte det statsfinansiella läget sade ifrån. Hans Nyhage måste bestämma sig för vad han vill. Antingen behövs mer personal eller också behövs det inte.

Att vi skulle ha en överdriven tilltro till personalförstärkningar är ett uttalande som det är litet konstigt att få höra från det parti som under större delen av 1970-talet har talat om vikten av mindre klasser och fler lärare ute i skolorna. Uttalandet är också märkligt med tanke på att det kommer från en företrädare för det parti som i regeringsförklaringen 1976 skrev in att klasserna skulle göras mindre. Visserligen sprang man ifrån den delen av regeringsförklaringen med hänvisning till att det var ett skrivfel – i och för sig en anmärkningsvärd sak i svensk parlamentarisk historia.

Hans Nyhage skall ha klart för sig att just moderaterna är det parti som under 1970-talet hårdast har drivit kravet på fler lärare och mindre klasser. Det har man gjort ända till dess man kom i regeringsställning och skulle omsätta orden i praktisk handling. Då räckte man inte längre till.

Sedan frågar Hans Nyhage mig om lönesättningen för de människor som skall arbeta i skolorna med hjälp av de nya resurser som vi vill ställa till förfogande. Det är inte så svårt att svara på den frågan. Jag tror att Hans Nyhage själv inser vilket svar som måste ges. Lönesättningen skall naturligtvis följa gällande avtal. Jag sade också i mitt första anförande att vi räknar med att detta skall medföra att mellan 1 000 och 1 500 människor kommer in och arbetar i skolan. Detta beror i sin tur på vilka kategorier det kommer att handla om. Om man strikt följer den fördelning som länsskolnämndsresursen innebär, blir resultatet två tredjedelar pedagogisk personal och en tredjedel övrig personal. Då hamnar man någonstans mellan 1 000 och 1 500 människor. Svårare än så är det inte.

Hans Nyhage säger att han har besökt en söderkommun. Det påpekade jag också för honom i mitt anförande. Han var i Botkyrka i går och såg hur problemen där tornar upp sig. Botkyrka skulle med vårt förslag få 30 nya tjänster till hösten. Hans Nyhage sade att man införde det nya statsbidraget för att komma till rätta med denna typ av problem. Vi kan nu konstatera, bl. a. efter skolöverstyrelsens undersökningar, att man inte har löst dessa problem och inte kommit till rätta med dem. Vi skall snart starta ett nytt skolar. Då vill naturligtvis de enheter som har stora svårigheter få ett stöd från de människor som annars pratar så varmt om att ge stöd till skolan och till de utsatta. Länsskolnämndsresursen får, som jag förut sade, den effekten att dessa kommuner erhåller den största hjälpen.

Sedan kryper Hans Nyhage undan och säger att problemen i skolan i dag grundlades långt tidigare. Jag tror att vi förlackar debatten något om vi argumenterar på så sätt. Mycket av det som vi upplever i skolan i dag hänför

sig naturligtvis till det som jag talade om i mitt inledningsanförande. Eleven upplever problem på sin fritid och i hemmet. Skolans problem är en bild av de problem som finns i samhället i övrigt. Hans Nyhage kan inte med bästa vilja i världen påstå att de borgerliga regeringarna skulle ha skapat ett mjukare och barnvänligare samhälle under den tid som de har haft folkets mandat att styra detta land. Jag tror att Hans Nyhage där kan finna en stor del av förklaringen till dagens skolproblem. Svårare än så är det inte för dem som vill inse sanningen.

Jag noterar vidare, herr talman, att vi har kommit till den punkt då vi har prövat våra argument mot varandra. Jag tycker att de synpunkter som jag har redovisat i anslutning till den socialdemokratiska reservationen har bekräftats av de inlägg som Hans Nyhage har gjort. Därför kan jag än en gång nöja mig med att yrka bifall till den reservation som socialdemokraterna har fogat till utbildningsutskottets betänkande nr 26.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Att hänvisa till vad som har skett tidigare på skolans område är inte att krypa undan, utan det är att konstatera den verklighet som ligger bakom de problem som vi har i dag. Det hindrar självfallet inte att vi nu skall göra allt vad vi kan för att komma till rätta med problemen. Det är vår absoluta skyldighet. Den borgerliga regeringens ambition är i högsta grad att försöka lösa problemen. Men det sker inte på nolltid, utan det tar sin tid. Det måste göras mot bakgrund av de statsekonomiska förutsättningarna. Den biten får vi aldrig glömma i detta sammanhang.

Jag undrar hur många mindre klasser det skulle bli om vi fick en vuxen person till var fjärde skola i detta land.

Det går ändå inte att föra resonemanget på det sätt som Göran Persson gjorde. Skall man dessutom tillämpa gällande löneavtal, tror jag att antalet människor får reduceras ganska kraftigt, inte minst på lärarsidan, i jämförelse med det tal som Göran Persson nämnde. Pengarna skulle ju räcka till ungefär 1 500 människor, men jag tror att det finns anledning för Göran Persson att ompröva sin uppfattning när det gäller det antalet ganska väsentligt.

Sedan vill jag bara säga att Botkyrka är något exceptionellt, något alldeles speciellt. Botkyrka är den i särklass invandrartätaste kommunen med invandrare av en lång rad olika nationaliteter och med undervisning på ett stort antal invandrarspråk. Att de speciella svårigheterna där skall jämföras med vad som över huvud taget gäller på skolans område måste ändå vara felaktigt. Jag är för min del på det klara med att det måste vidtas särskilda åtgärder för att klara problemen i de kommuner som är alldeles speciellt utsatta för svårigheter, och det går inte att åberopa att de 102 miljonerna skulle kunna klara de här problemen.

Slutligen några ord till Inga Lantz. Hon upprepade sitt påstående om att det alltid är de sämst ställda som skall stå för återhållsamheten. Det påståendet blir inte mera sant för att Inga Lantz upprepar det gång på gång. Verkligheten är den att vi måste *alla* vara med om att göra begränsningar i

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

våra åtaganden, även på områden där vi inte gärna vill göra begränsningar.

Den ekonomiska verkligheten är sådan, och det är av det skälet som vi har handlat som vi gjort i utskottet, när vi har yrkat avslag på de mycket kraftiga utgiftshöjningar som kommunisterna har föreslagit och som socialdemokraterna föreslår med sina 102 milj. kr.

GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Bara några få ord, för att inte Hans Nyhages felaktiga påståenden skall stå oemotsagda.

Jag sade till Hans Nyhage att det rör sig om 1 000–1 500 personer. Det är det första. Det andra vi talade om var de mindre klasserna. Jag påstod inte att pengarna skulle användas till att göra klasserna mindre. Däremot jämförde jag vår ambition att i praktisk handling ta fram pengar för att hjälpa dem som har det svårt med det tal som moderaterna tidigare drev om mindre klasser, av vilket det blev intet i regeringsställning.

Sedan sade Hans Nyhage att de kommuner som har problem skall vi medverka till att stödja. Det enklaste sättet att medverka till att stödja de kommuner som har problem är att rösta för den socialdemokratiska reservationen, eftersom den har den här profilen och den här konstruktionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 454 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 26 punkt 1 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 454 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 299

Nej – 18

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 526

av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 26 punkt 1 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 526 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 301
Nej – 15

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 454 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 26 punkt 1 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 454 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 302
Nej – 15

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 454 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 26 punkt 1 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 454 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Onsdagen den
7 maj 1980

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 301
Nej – 15

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Wiklund m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Göran Persson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 26 punkt 1 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Wiklund m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Göran Persson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159
Nej – 158

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 425 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 26 punkt 1 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 425 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 302
Nej – 15

Mom. 7–12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 7 Strålskydd*Strålskydd*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:35 med anledning av motioner om strålskydd.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Låt mig inledningsvis vid denna sena timme meddela att jag inte kommer att yrka bifall till min motion, om det nu är några fler som undrar än de som redan har varit och frågat mig.

Varje år utsätter sig svenska folket verkligen frivilligt för en massiv radioaktiv dos. Totalt genomförs över 17,5 miljoner röntgenundersökningar under ett år. 12 miljoner av dessa undersökningar sker hos tandläkarna. Enligt strålskyddsinstitutets beräkningar leder dessa röntgenundersökningar till 110 nya cancerfall om året. Den verkliga siffran kan vara både lägre och högre. Enligt amerikanska experter är risken att man skall få cancer troligen fem gånger så stor. I så fall orsakar röntgenundersökningarna över 500 nya cancerfall varje år. Men genom röntgen kan man också rädda liv. Varje år upptäcks ca 30 000 nya cancerfall genom röntgenundersökningar. För den skull kan man givetvis inte sluta att använda röntgenundersökningar, men man kan använda dem sparsammare och med lägre doser samt iaktta alla tänkbara försiktighetsåtgärder i fråga om kontroll av apparaturen, ha tillräckligt utbildad personal och registrera alla undersökningar.

I det betänkande från jordbruksutskottet som vi nu diskuterar behandlas en motion väckt av Marianne Lundqvist och mig, där vi yrkar att riksdagen hos regeringen skall begära en översyn av strålskyddslagen i syfte att åstadkomma ökad säkerhet för både patienter och personal och att ansvarsfördelningen mellan jordbruks- och socialdepartementet i vad avser joniserande strålning ses över.

Utskottet har behandlat motionen seriöst och även berett socialutskottet tillfälle att yttra sig. I ett särskilt yttrande från folkpartiledamöterna i utskottet understryks ytterligare betydelsen av säkerhetsfrågorna i samband med användningen av joniserande strålning inom sjukvården.

Jordbruksutskottet och även socialutskottet påpekar att en översyn av strålskyddslagen f. n. övervägs inom jordbruksdepartementet. Min förhoppning är att denna översyn skall göras mycket snart och åtgärder också vidtagas så att lagen efterlevs av sjukvårdshuvudmännen.

Tillstånd enligt strålskyddslagen krävs för att radiologiskt arbete skall få bedrivas. Tyvärr finns det exempel på att man saknar tillstånd vid vissa sjukvårdsinrättningar men också på att socialstyrelsens råd, anvisningar och rekommendationer efterlevs dåligt.

En enkät som socialstyrelsen gjort i juli år 1978 bland sjukvårdshuvudmännen visar bl. a. att sjukhusfysiker lyser med sin frånvaro hos de flesta

sjukvårdshuvudmän. Därmed saknas också kontroll av apparaturen. Endast åtta sjukvårdshuvudmän hade bildat röntgenkommittéer, och av dessa var några inte ens färdigbildade. Planer på att starta sådan verksamhet fanns hos ytterligare åtta huvudmän, medan de övriga inte har någon planering alls.

Röntgenkommittéer är nödvändiga för att verksamheten skall kunna bedrivas på ett riktigt sätt. Det är uppenbart att socialstyrelsens råd och anvisningar inte följs.

Händelserna vid Sahlgrenska sjukhusets kliniskt fysiologiska laboratorium under senhösten 1978 belyser klart hur bristfälligt strålskyddet är. Man har tvingats ge patienterna för höga stråldoser för att få en bild vid genomlysningarna. Trots detta blev bildkvaliteten dålig, och när skyddsombudet kopplades in blottades en skandal av oanade mått. Vederbörande klinikchef hade saknat tillstånd att bedriva röntgenverksamhet med genomlysning ända fram till 1976, då statens strålskyddsinstitut lämnade sådant tillstånd. Arbetet hade då pågått i ca 25 år utan tillstånd. Enligt tillståndet 1976 fick personalen endast utsättas för genomlysning och exponering under sammanlagt 30 minuter per vecka. I själva verket hade man utsatts för exponering ända upp till 5 timmar i veckan. Tillståndsbeviset hade personalen aldrig sett. Det var inlåst i ett kassaskåp.

Enligt lagen skall all personal som arbetar med strålning hälsokontrolleras årligen. År 1977 gjordes den första läkarkontrollen. Då hade en läkare, en sjuksköterska och två undersköterskor drabbats av cancer.

I dag vet man med bestämdhet hur farlig den joniserande strålningen är för människan, om hon utsätts för höga stråldoser i form av t. ex. många onödiga omtagningar av röntgenbilder på grund av felaktig teknik, om för stort område av kroppen utsätts för strålning eller om kroppen utsätts för långa genomlysningstider eller för onödiga undersökningar. All personal som arbetar med och utsätter patienter för joniserande strålning måste därför ha erforderliga kunskaper i strålfysik och strålskydd. Har man inte tillräckliga kunskaper utgör man en fara både för patienterna och för sig själv.

Röntgenundersökningar görs kanske heller inte så sällan "för säkerhets skull". Här har den remitterande läkaren ett stort ansvar att avgöra om en undersökning är nödvändig eller ej. Patienten tror kanske inte att man är riktigt undersökt om man inte har blivit röntgad. Därför krävs det en god upplysning till allmänheten om att det ibland är bättre att undvika röntgenundersökningar. Det är en angelägen uppgift att sprida den här informationen inte enbart för den remisskrivande läkaren utan också för socialstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen.

Tyvärr förekommer inte någon samlad registrering av hur mycket strålning den enskilda människan utsätts för i hälso- och sjukvården. Jag tror att en väg vore att införa ett patientkort, exempelvis motsvarande nuvarande vaccinationskort. Där skulle man registrera samtliga undersökningar och behandlingar med joniserande strålning – inkl. de misslyckade bilderna, de s. k. omtagningarna. Det är väldigt viktigt att man registrerar alla omtagningar – de kan ibland vara väldigt många. Den strålning som svensk sjukvård utsätter

befolkningen för är mångdubbelt större än den kärnkraftsreaktorerna orsakar. Trots detta går det inte att få något entydigt svar på frågan vem som egentligen skall ha ansvaret för all den verksamhet med joniserande strålning som i dag bedrivs inom hälso- och sjukvården. Det här ansvaret är starkt splittrat.

Tillstånd av strålskyddsinstitutet krävs för att inneha röntgenutrustning och för att bedriva radiologiskt arbete. När tillståndet väl är givet är det den för verksamheten ansvarige inom varje sjukvårdsområde som skall svara för att skyddsföreskrifterna följs. Det har visat sig svårt, för att inte säga omöjligt, att få besked om vilka tillstånd som gäller för varje sjukvårdsområde.

Strålskyddsinstitutet lyder under jordbruksdepartementet. Socialdepartementet svarar för hälso- och sjukvården och därmed också för stora delar av verksamheten med joniserande strålning. Vid en kammardebatt som jag under våren 1978 hade med jordbruksutskottets ordförande med anledning av jordbruksutskottets betänkande 1977/78:24 sade utskottets ordförande att utskottet fått sig förelagd miljölagstiftningen, där också joniserande strålning räknades in. Utskottsordföranden fann detta något långsökt och hade ingenting emot att "denna kalk tages ifrån utskottet".

Vad beträffar motion 1450, andra yrkandet, om ansvarsfördelningen mellan jordbruks- och socialdepartementen i fråga om den joniserande strålningen inom sjukvården anser utskottet nu att det ankommer på regeringen att ta initiativ till ändringar i ansvarsfördelningen. Det är kanske riktigt, men tydligen slipper då jordbruksutskottet inte heller i fortsättningen att tömma den kalk som strålskyddet inom sjukvården utgör. I varje fall finns det i utskottsskrivningen ingen antydning om att man vill undgå fortsatta motioner om förbättringar av strålskyddet inom sjukvården. Och, herr talman, sådana kommer. Tyvärr är bristerna fortfarande stora. Jag har interPELLERAT i den här frågan tre gånger och väckt motioner flera gånger. Tyvärr inträffar fortfarande stora och onödiga skador samt dödsfall beroende på brister i vårt strålskydd.

Jag har nu inget annat yrkande än om bifall till det eniga utskottets hemställan, men jag kommer i fortsättningen att följa denna fråga med stor uppmärksamhet. Vissa framsteg har faktiskt gjorts under de här åren. Jag vill inte tillskriva mig hela äran härav, men något tror jag ändå att det har fört saken framåt.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Fågan om hur vi bäst skyddar oss mot strålning som kan ge cancer var ju föremål för stor uppmärksamhet före folkomröstningen om kärnkraften. Skräcken bland många medborgare för att drabbas av sådan strålning som en följd av verksamheten vid kärnkraftverken var av stor betydelse för sättet att politiskt hantera denna fråga.

Enligt engelska mätningar svarar kärnkraften vid normaldrift för mellan 1 och 2 % av den cancerframkallande strålning som vi utsätts för. Däremot kommer hela 30,7 % av den stråldos befolkningen får från den medicinska

användningen av joniserande strålning. Man skulle därför kunna säga att det strålningsproblem som behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 35 normalt är 200 gånger större än kärnkraftens strålningsproblem.

Vår motion 1978/79:281 har fått en mycket välvillig behandling av utskottet. Arbetet med att reducera den medicinska strålningen pågår inom socialstyrelsen, Landstingsförbundet, strålskyddsinstitutet och enskilda landsting. Även de berörda fackliga organisationerna agerar. Inom jordbruksdepartementet övervägs en översyn av strålskyddslagen från 1958. Det är bra att jordbruksutskottet understryker att detta arbete skall bedrivas så, att det "snarast möjligt leder till praktiska resultat". Jag ser i den formuleringen närmast ett bifall till vår motion.

Vi rör oss ju här på ett område där det råder stor osäkerhet i riskbedömning. Ett grundläggande faktum är dock att vår generation utsätts för ungefär 50 % mer joniserande strålning än tidigare generationer och att detta är en av orsakerna till ökningen av cancerfrekvensen. Ett faktum är också att nästan hela denna ökning hänförs sig till den medicinska användningen av joniserande strålning.

Eftersom experterna nu tycks vara eniga om att det inte finns några säkra gränsvärden för när denna strålning blir farlig, måste allt göras för att begränsa stråldosernas storlek. Därför bör kraftåtgärderna sättas in där man kan få den största minskningen av den kollektiva stråldosen, nämligen mot de medicinska strålkällorna.

I vårt land, liksom i de flesta andra länder, tillämpas den internationella strålskyddskommissionens rekommendationer om högsta tillåtna stråldoser, f. n. 5 rem/år. I den amerikanska debatten om riskerna med lågnivåstrålning har man på senare tid hävdad att gränsen utan större olägenheter skulle kunna sänkas till en tiondel av denna nivå, dvs. till 0,5 rem.

En skärmbildsundersökning ger en genomsnittlig stråldos i lungorna på ca. 0,5 rem. Om man i stället använder sig av lungröntgen i fullformat är stråldosen bara en femtedel så stor eller ca 0,1 rem.

Detta är bakgrunden till vår motion, och vi hoppas att riksdagens uppmaning till berörda myndigheter att nu snarast redovisa praktiska resultat skall få omedelbar effekt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Onsdagen den
7 maj 1980

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:36 med anledning av propositionen 1979/80:111 om ersättning vid viltskador m. m. jämte motion.

JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Jordbruksutskottet har i sitt betänkande nr 36 ställt sig bakom regeringens proposition, där det föreslås att nya grunder för ersättning vid viltskador skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli i år.

Jag har begärt ordet för att till protokollet få notera vissa farhågor om att det nya systemet på ett felaktigt sätt kan komma att drabba de marklösa jägarna i form av höjda jaktarrendepriiser och älgavgifter. Denna kategori jägare är redan nu hårt drabbad av den våldsamma prisutvecklingen på jaktarrenden. Jag hoppas därför att jakt- och viltvårdsberedningen i sitt fortsatta arbete ägnar denna stora grupp jägare särskild uppmärksamhet.

När systemet med älgavgifter och ersättning för älgars skadegörelse på jordbruksgröda infördes i början av 1930-talet, byggde detta på principen att ersättning endast skulle utgå till småbrukare som inte kunde kompensera sig genom jakt. Denna grundläggande princip bakom det nuvarande systemet markerades redan från början på så sätt att ersättning inte kunde utgå till jordbruksföretag med mer än en viss areal odlad mark. I propositionen föreslås nu att de övre arealgränserna slopas, vilket i princip innebär att alla markägare blir berättigade till ersättning.

Samtidigt föreslås att självrisken höjs från nuvarande 200 kr. till ett belopp som motsvaras av 2 % av ett för jordbruksföretagets åkerareal beräknat skördevärde.

Många markägare kan därmed kompensera sig för viltskador såväl genom ersättning ur länsälgskadefonden som genom värdet av egen jakt eller inkomst av jaktarrende. Det blir enligt min mening de marklösa jägarna som nu löper risken att få ökade kostnader i form av höjda jaktarrendepriiser och högre älgavgifter. Inte minst mot den bakgrunden är det därför angeläget att jakt- och viltvårdsberedningen, som bl. a. har i uppdrag att utreda frågan om jaktarrendatorernas rättsliga ställning och arrendepriserna, skyndsamt tar itu med de marklösa jägarnas problem.

Det är i och för sig vällovligt att beredningen försöker arbeta snabbt och komma med ett delbetänkande, men det finns därmed en risk för att man inte får en samlad bedömning av ett större problemkomplex. Jag förutsätter därför att beredningen i sitt fortsatta arbete närmare analyserar vilka möjligheter som finns, mot bakgrund av stigande arrendepriiser och älgavgifter, att stimulera såväl jakträttsinnehavare som markägare att mer aktivt engagera sig i förebyggande åtgärder mot viltskador för att på så sätt medverka till att bryta den nuvarande utvecklingen mot allt större ersättningar för älgskador. Tyvärr måste man konstatera att regeringen i nu föreliggande förslag inte lyckats finna ett tillfredsställande system som stimulerar någon att vidta förebyggande åtgärder.

*Ersättning vid
viltskador m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Ersättning vid
viltskador m. m.*

I detta anförande instämde Maja Ohlin (s).

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 36 behandlas proposition 111 om ersättning vid viltskador, och propositionen har godkänts av utskottet utan några invändningar.

Propositionsförslaget innebär att lantbrukare och jordägare kommer att kunna få ersättning för viltskador enligt förhållandevis generösa regler. Pengar till den ersättningen skall erhållas genom höjning av de avgifter för älg och annat kronvilt som skall utbetalas till älgskadefonden.

I motion 1979/80:1893 har jag och Jan Fransson motionerat bl. a. om en begränsning av höjningen av älgavgifterna. Jag tycker det är litet egendomligt att den motionen inte har behandlats i detta sammanhang, som ju just berör älgavgifterna. Det hade varit önskvärt att så skett.

Vi pekar i vår motion på att jaktarrendena och älgavgifterna har höjts mycket kraftigt på senare tid. Man har lagt på avgifter undan för undan, och det har visat sig att älgavgifterna har flerdubblats på mycket kort tid. Höjningen av priserna på jaktarrenden har också gått snabbt, snabbare än höjningen av älgavgifterna. Detta innebär att jakt börjar bli förbehållen endast de förmögna människorna. Vi har dessutom ett tryck från utlandet, där man är villig att ge goda ersättningar för jakträtt. Om det rådande systemet får fortgå, kommer det att innebära att de svenska jägare som är sämre bemedlade inte får möjlighet att jaga.

När man nu har tagit upp självrisker i de här fallen har man såvitt jag kan förstå icke diskuterat den frågan närmare. I och med att en markägare har älg på sin mark måste ju jaktvärdet öka. Det hade därför varit logiskt att självrisker hade höjts i motsvarande mån som övriga avgifter har höjts eller i varje fall i motsvarande grad som avkastningen på jakten. Men så har inte varit fallet; det har inte föreslagits vare sig i propositionen eller vid utskottets behandling.

Det är också på det sättet att markägarna på senare tid har lärt sig att ta ut ersättning för älgskadorna. Hur detta egentligen tillgår undandrar sig min bedömning, men jag tror det verkligen finns anledning att granska hur sådana ersättningar hanteras och utbetalas. Exempelvis för Kalmar län har dessa ersättningar ökat utomordentligt kraftigt: på de senaste tio åren har ökningen varit inte mindre än 15 000 %, om man vill räkna den i procenttal, dvs. avgifterna har ökat 154 gånger! Så snabbt har älgstammen faktiskt inte ökat! Det visar att det måste vara något fel i det system som är uppbyggt, och med detta förslag kommer felet att accentueras ytterligare.

Det är självklart att om vi får en tätare älgstam så ökar också älgskadorna. Men en större älgstam bör också kunna ge bättre utbyte för markägaren i form av köttvärde, om han jagar själv, eller också – som jag tidigare pekade på – i form av de höga avgifterna för jaktarrenden som i dag utgår. På grund av älgtätheten borde han utan vidare också kunna kompensera sig för skadorna.

Det måste vara något fel i uppläggningsen när man först skall kunna

tillgodogöra sig de högre arrendeavgifterna eller – om man inte arrenderar jaktmarken, utan jagar på egen mark – jaktvärdet samtidigt som man sedan kan få ersättning för älgskador från älgskadefonden.

Jag måste beklaga att den här frågan inte nu har tagits upp mera seriöst av utskottet så att den kunnat behandlats på ett mer ingående sätt.

Jag har inget yrkande emot ett enigt utskott, men jag vill protestera mot att motion 1893 inte har behandlats samtidigt med yrkandet om begränsningar av älgavgifterna. Den motionen kommer så småningom upp, förmodar jag, och jag hoppas att jakt- och viltvårdsberedningen då ser litet närmare på de här frågorna och att man även visar återhållsamhet när det gäller höjningar av älgavgifterna i fortsättningen.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag är litet överraskad över att kammarens ledamöter tar den sena timmen till intäkt för att sätta in de grövsta överdrifterna nu.

Jag begärde ordet när Bernt Nilsson alldeles nyss sade att jakten i dag förbehålls de förmögna markägarna. Jag vet inte var anknytningen finns till det utskottsbetänkande som vi nu har att behandla. Jag kan inte hitta ens den minsta anvisning om att detta inlägg har något stöd i det betänkandet.

Utskottets betänkande behandlar helt enkelt – i någon mån och utomordentligt försiktigt – ändrade regler för skada förorsakad av vilt. Tidigare har ersättning för viltskador endast kunnat utgå på grund av älgskada. Förändringen i lagen innebär att även skada som är föranledd av dov- och kronvilt nu kan ersättas. Dessutom har ersättningsreglerna förändrats så att det inte finns någon övre arealgräns där ersättning kan utgå. Detta har motiverats av att självriskbestämmelserna har ändrats så, att ersättning utgår i förhållande till den brukade arealen. Meningen med det är ingalunda att på något sätt konstituera en sådan ordning att mer välsituerade skall få större förmåner än andra. Därför är Bernt Nilssons inlägg något underligt. Han drar upp frågor som utskottet inte har haft att ta ställning till, och jag förstår inte vad han vill åstadkomma med det.

Frågan nu gäller helt enkelt att rättvisare och vidgade regler skall tillämpas i fortsättningen. Det har utskottet varit enigt om. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har alltså inte haft någon annan mening. Det hade kanske varit lämpligt att Bernt Nilsson hade försökt komma till tals med sina partivänner innan han här i kammaren talade om att motionerna har behandlats dåligt.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag har inte sagt att jakten i dag är förbehållen de förmögna och välsituerade, utan jag har sagt att den på grund av höjningarna av avgifterna och de höga jaktarrenden som kommer att utgå är på väg att bli förbehållen de välsituerade. Älgavgifterna har gång på gång höjts, och det drabbar naturligtvis jägarna. När man då ser hur stora utbetalningar som har gjorts från älgskadefonden och vilka kraftiga höjningar som har redovisats för exempelvis Kalmar län börjar man undra om systemet är upplagt på ett

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

*Ersättning vid
viltskador m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1980

*Ersättning vid
viltskador m. m.*

riktigt sätt.

Det kan inte vara rimligt att den som har en kraftig älgstam på sin mark dels kan utnyttja den genom att antingen själv skjuta älg och tillgodogöra sig köttvärdet eller arrendera ut marken, dels kan få ersättning om han kan påvisa att han har haft älgskador. Det blir dubbla ersättningar, och jag kan inte finna att det är riktigt.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Bernt Nilsson insinuerar helt enkelt att markägare tjänar på denna ersättning, som av alla betraktas som ett utomordentligt dåligt vederlag för skada som har orsakats av vilt. Jag begriper, uppriktigt sagt, inte vad Bernt Nilsson syftar på. Den nu föreslagna förändringen innebär inte en förbättring för markägarna, men den innebär en förändring så till vida att ersättning nu kan utgå för skada som orsakats inte som tidigare enbart av älg utan även av kronvilt och dovvilt. Detta har ingenting att göra med det som Bernt Nilsson insinuerar, att någon kan skaffa sig dubbel gottgörelse. Det är fråga om en vidgad ersättning för viltskador och ingenting annat.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Det är obestriddligen på det sättet att en markägare kan arrendera ut sin jakträtt, om han så vill, och få mycket bra betalt för den. I motion 1893, som dess värre inte behandlas här i dag, har vi visat att jaktarrendena har ökat utomordentligt kraftigt och att markägarna kan ta ut mycket stora avgifter, om de träffar på rätt person.

Samtidigt kan markägaren få ersättning från älgskadefonden, om han kan påvisa att det har inträffat älgskador. På det sättet kan han ta ut pengarna dels så att säga in natura, dels via älgskadefonden.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag vill bara att det skall registreras till kammarrens protokoll att Bernt Nilsson vidhåller att älgskadefonderna medger sådan typ av ersättning som kan missbrukas och att det rent av är fråga om oskäligt missbruk. Jag är ordförande i en länsälgnämnd, och jag vet precis hur den här ersättningsregleringen går till.

Vad Bernt Nilsson talar om är helt enkelt någon typ av kverulans som möjligen är politiskt betingad men som inte har någonting med det sakliga förhållandet att göra. Jag tycker att den glesa skaran av kammarledamöter ändå bör få sig till livs den upplysningen att Bernt Nilsson talar om något helt annat än den kalla verklighet som de markägare som faktiskt har viltskador känner till.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Nr 138

Onsdagen den
7 maj 1980

§ 10 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppföres trafikutskottets betänkande 10, skatteutskottets betänkande 48, utrikesutskottets betänkanden 21 och 22 samt näringsutskottets betänkanden 44, 45 och 56 i nu angiven ordning främst bland två gånger bordlagda ärenden. Vidare får jag meddela att jordbruksutskottets betänkande 38 sätts närmast efter civilutskottets betänkande 28.

§ 11 Kammarén åtskildes kl. 23.42.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert